

IJSELIJKE TIJDINGEN VAN SAINT-DOMINGUE

DE BATAAFSE BERICHTGEVING OVER DE
HAÏTIAANSE REVOLUTIE EN DE ONTWIKKELING
VAN HET ABOLITIONISME
TIJDENS DE *AGE OF REVOLUTIONS* (1791-1798)

Jasper Louws (s1057429)

Bachelorwerkstuk (LET-GESB2101)

Begeleider: dr. Luc Bulten

15-08-2025

10.000 woorden

Faculteit der Letteren

Inhoud

Inleiding	3
Status quaestionis	5
Bronnen en methode.....	8
I – Atlantische Revoluties tot 1795	10
II – De interpretatie van Saint-Domingue in de Republiek.....	17
III – De slavenopstand van 1791 in de <i>Courant</i>	21
IV – Abolitionisme in de Staatsregeling van 1798	27
Conclusie.....	33
Bibliografie.....	36
Appendix – Enkele illustratieve bronfragmenten.....	38

Dankwoord

Ik wil graag een aantal mensen bedanken voor het luisteren naar mijn tirades over de Bataafse en Haïtiaanse Revoluties het afgelopen halfjaar. Zonder hun luisterend oor, kritische vragen en constructieve input was dit bachelorwerkstuk een stuk minder goed uit de verf gekomen. Duizendmaal dank naar Luc Bulten, Joris Kuipers, Lambert van Griensven, mijn vader, mijn lieve vriendin, mijn huisgenoten, mijn bestuursgenoten en Dik van marktplaats.

Illustratieverantwoording

Ik heb op 10 april 2025 een houten masker gekocht op marktplaats.nl, dat de verkoper omschreef als een “Haïtiaans masker met Yoruba-kenmerken”. In de beschrijving stelde hij dat hij het had gekocht van een verzamelaar, die het masker in de jaren '60 in Haïti van een plaatselijke houtsnijder zou hebben overgenomen. Het werk zou “De Kunstenaar en zijn Ziel” heten. Ik heb op 11 juni 2025 het voorblad van dit bachelorwerkstuk getekend met zwarte inkt op papier, met in het midden het desbetreffende masker. Links heb ik de leus “Liberté et Egalité” opgenomen, twee belangrijke politieke waarden van de Franse Revolutie, die gedurende de Haïtiaanse Revolutie door opstandige slaafgemaakten zijn aangehaald in hun vrijheidsstrijd. Rechts staat de leus “L’Union Fait la Force”, wat het officiële motto van de onafhankelijke republiek Haïti zou worden, maar ook de notie van “één- en ondeelbaarheid” van de unitarissen in het staatsvormingsproces in de Bataafse Republiek reflecteert.

Inleiding

Nederland was relatief laat met het afschaffen van de slavernij in vergelijking met andere Europese koloniale machten; de slavenhandel werd afgeschaft in 1815 en de slavernij in de Caraïben pas in 1863. Ter vergelijking werd de slavernij in het Verenigd Koninkrijk¹ afgeschaft in 1833 en in Frankrijk in 1794, opnieuw ingevoerd door Napoleon in 1802 en definitief afgeschaft in 1848.² Het abolitionistische geluid bestond in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden echter al in de late achttiende eeuw, tijdens de *Age of Revolutions*.³

In de Atlantische wereld vond er een transformatie van het denken over politiek en samenleving plaats. Revolutionairen aan beide kanten van de oceaan trachtten de ‘verlichte’ politieke waarden vrijheid, gelijkheid en broederschap te laten gelden in hun landen. Dit leidde onder meer tot de Amerikaanse (1776), Franse (1789) en Bataafse Revoluties (1795), waarbij het ancien régime werd vervangen door een republikeinse staatsvorm met een beperkt representatieve democratie. De revolutionairen in de Atlantische wereld waren nauw met elkaar verbonden; ze refereerden naar en droegen bij aan hetzelfde filosofische denkkader, onderhielden onderlinge correspondentie en werden geïnspireerd door gebeurtenissen voorbij hun eigen landsgrenzen.⁴

De *Age of Revolutions* leidde niet alleen tot politieke veranderingen in Westerse landen, maar had ook verregaande consequenties voor Westers kolonialisme. In 1791 brak een massale slavenopstand uit in de Franse kolonie Saint-Domingue⁵, die zou leiden tot de eerste Franse afschaffing van de slavernij en de vestiging van de onafhankelijke republiek Haïti in 1804.⁶ Een aantal leiders van deze Haïtiaanse Revolutie beriepen zich expliciet op hetzelfde denkkader als de Westerse revolutionairen. Deze revolutie beïnvloedde niet alleen de natievorming van Haïti, maar ook het Westerse denken over abolitionisme en imperialisme op de lange termijn.⁷

¹ In dit stuk is de term “het Verenigd Koninkrijk” gebruikt voor de staatkundige eenheid op de Britse eilanden, “het Britse Rijk” voor het koloniale imperium en “Engeland” voor het land binnen het Verenigd Koninkrijk. Verder worden de termen “Britten”, “Brits” en “Britse” gebruikt.

² M.J. de Jong en Y. Wodnitzky, *Afschaffing van de Slavernij: Complexe Voorgeschiedenis van Een Wereldwonder* (Antwerpen 2013) 7.

³ H. Den Heijer, *Nederlands Slavernijverleden. Historische Inzichten En Het Debat Nu*. (Zutphen 2021) 211.

⁴ Karwan Fatah-Black, ‘Oh Dutchmen, Defer this Catastrophe: The Haitian Revolution and the Decline of Abolitionism in the Netherlands, ca. 1790-1840’, *BMGN – Low Countries Historical Review* 139:3 (2024) 69-93, aldaar 75.

⁵ In dit stuk is de naam “Saint-Domingue” gebruikt in plaats van “Haïti”, omdat de laatste naam nog niet in gebruik was in de Republiek tijdens de onderzochte periode.

⁶ Den Heijer, *Nederlands Slavernijverleden*, 217.

⁷ Laurent Dubois, ‘An Enslaved Enlightenment: Rethinking the Intellectual History of the French Atlantic’, *Social History* 31:1 (2006) 1-14, aldaar 4.

De revolutie leidde echter niet tot de directe afschaffing van de slavernij in de Republiek; de Staatsregeling van 1798, die werd opgetekend door Bataafse revolutionairen en beschouwd kan worden als de eerste Nederlandse grondwet, had geen consequenties voor de slavernij.⁸ In het republikeinse denkkader van de Westerse revolutionairen doet zich voor de moderne toeschouwer dus een paradox voor; het ideaal van de verlichte vrijheids- en gelijkheidsbeginselen lijkt onverenigbaar met de praktijk van koloniale slavernij.⁹ Hoe konden Bataafse revolutionairen deze tegenstrijdige fenomenen aan elkaar rijmen? En welke rol speelde de Haïtiaanse Revolutie in hun argumentatie?

Mijn hoofdvraag luidt: **welke invloed had de Bataafse berichtgeving over de Haïtiaanse Revolutie op het abolitionisme tijdens de *Age of Revolutions*?** Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zal ik allereerst op basis van recente secundaire literatuur het uitbreken van de Bataafse en Haïtiaanse Revoluties contextualiseren. Daarna zal ik de ontwikkeling van het abolitionisme in de Republiek onderzoeken en de impact die de Haïtiaanse revolutie daarop had in de jaren 1790 uiteenzetten. Vervolgens zal ik de berichtgeving over de opstand van 1791 in de *Duinkerksche Historische Courant* analyseren als een relevante *case study* over de vroege Bataafse berichtgeving over de revolutie. Ik zal onderzoeken welke rol de Haïtiaanse Revolutie speelde in de hervorming van het Nederlandse imperialisme in de Staatsregeling van 1798, waarbij ik extra aandacht zal besteden aan de redenen waarom de slavernij niet werd afgeschaft, om de impact van de narratieven over Saint-Domingue op de institutionele veranderingen in deze periode te kunnen traceren. Aan het einde van de hoofdtekst zal ik mijn hoofdvraag beantwoorden en een suggestie voor vervolgonderzoek doen. Tot slot zal ik in de appendix een aantal relevante bronfragmenten opnemen ter illustratie van enkele gemaakte punten.

⁸ Den Heijer, *Nederlands Slavernijverleden*, 218.

⁹ Freya Sierhuis, 'Republicanism and Slavery in Dutch Intellectual Culture, 1600–1800' in: Joris Oddens, Mart Rutjes en Arthur Weststeijn eds., *Discourses of Decline: Essays on Republicanism in Honor of Wyger R.E. Velema* (Leiden 2022) 53-69, aldaar 54.

Status quaestionis

Dit onderzoek leunt op een aantal historiografische velden. Allereerst onderzoek ik het abolitionisme in de Republiek, specifiek de paradox van revolutionaire verlichtingsidealen en koloniale slavernij tijdens de *Age of Revolutions*. Velen zijn mij daarin voorgegaan in de afgelopen 20 jaar; aangezien de thema's identiteit, ras en emancipatie actuele maatschappelijke thema's zijn geworden, zijn de debatten over kolonialisme – de achttiende-eeuwse Atlantische slavernij in het bijzonder – prominenter geworden in de historiografie.¹⁰ Eén van de eersten die de paradox aanwees was Seymour Drescher in zijn artikel 'The Long Goodbye: Dutch Capitalism and Anti-Slavery in Comperative Perspective' uit 1994. Hij stelde dat de interactie tussen republikeinse ideologie enerzijds en de bredere discussie over imperialisme, burgerschap en de wet anderzijds instrumentaal is om de paradox te kunnen duiden. Freya Sierhuis schreef in 2022 haar artikel 'Republicanism and Slavery in Dutch Intellectual Culture', waarin ze aanwees dat republikeinse ideologie in de Nederlandse intellectuele cultuur werd ingezet om het abolitionisme zowel te onderbouwen als te ontkrachten.¹¹

Ten tweede onderzoek ik de impact van de Haïtiaanse Revolutie op de *Age of Revolutions*. In de historiografie werd de afschaffing van de slavernij lang gepresenteerd als een overwinning van Europese hoven en parlementen, die op basis van humanitaire en verlichte argumenten de slavernij afschaften.¹² Michel Rolph Trouillot wees er in zijn beroemde *Silencing the Past* uit 1995 echter op dat de Haïtiaanse Revolutie nagenoeg afwezig was in de historiografie van de *Age of Revolutions*, terwijl deze een enorme impact had op het trans-Atlantische denken over slavernij en kolonialisme.¹³ Trouillot inspireerde Laurent Dubois, die in 2004 de monografie *Avengers of the New World* en in 2006 het artikel 'An Enslaved Enlightenment' wijdde aan de Haïtiaanse Revolutie. Hij stelde dat de slaafgemaakten zelf ook een belangrijke aanjager van het abolitionisme waren en dat de opstand in Saint-Domingue een grote impact had op het slavernijdebat.¹⁴

Henk den Heijer omschrijft de historiografische discussie over de impact van de Haïtiaanse Revolutie op het abolitionisme in de Republiek in zijn boek *Het Nederlandse Slavernijverleden* uit 2021. De historiografische overtuiging dat de angst voor opstanden van slaafgemaakten en het verlies van koloniale bezittingen de afschaffing van de slavernij heeft

¹⁰ Ibidem, 55.

¹¹ Ibidem, 69.

¹² Den Heijer, *Nederlands Slavernijverleden*, 210.

¹³ Ibidem, 214.

¹⁴ Dubois, 'An Enslaved Enlightenment', 1.

bespoedigd is lang prevalent geweest. Hij stelt echter dat deze theorie is bekritiseerd na historiografische discussie over het streven van de opstandige slaafgemaakten: was dit de vernietiging van de slavernij als systeem of persoonlijke lotsverbetering? Hoewel de Haïtiaanse Revolutie twijfel aanwakkerde over de duurzaamheid van koloniale massaslavernij, waardoor de afschaffing van de slavenhandel werd bespoedigd, wees hij aan dat Saint-Domingue een argument bleek om het direct afschaffen van de slavernij uit te stellen.¹⁵

Karwan Fatah-Black beaamt dit perspectief in zijn artikel ‘Oh Dutchmen, Defer this Catastrophy’ uit 2024. Hij stelt dat de visie dat het abolitionistische geluid evenredig aan de economische relevantie van de slavernij afnam in de 19^e eeuw, geen rekening houdt met de ontwikkeling van de ideologische constructen omtrent ras op de lange termijn. Fatah-Black stelt dat raciale argumenten de kloof dichtten tussen de verlichtingstheorie in het moederland en de slavernij in de kolonies; deze zouden volgens hem uiteindelijk doorslaggevend blijken in de beslissing om de afschaffing van de slavernij niet op te nemen in de Staatsregeling van 1798.¹⁶

Ten derde onderzoek ik de impact van de Bataafse Revolutie op de ontwikkeling van kolonialisme en imperialisme in de 19e eeuw. René Koekkoek stelt in zijn artikel ‘Envisioning the Dutch Imperial Nation-State in the Age of Revolutions’ dat de discussies over republikenisme en kolonialisme tijdens de *Age of Revolutions*, die sterk werden beïnvloed door de Haïtiaanse Revolutie, een grote impact hadden op de constitutionele hervorming van het Nederlandse imperium. Hij stelt dat de politieke innovaties uit de jaren 1790 ondergewaardeerd zijn in de historiografie van het 19^e-eeuwse Nederlandse imperialisme. De Bataafse Republiek werd namelijk beschouwd als een marionetstaat van Frankrijk, hoewel de Bataven volgens recenter onderzoek relatief autonoom konden opereren. Daarnaast ging de beperkte aandacht voor de Bataafse politieke theorie achter de transformatie van imperiale soevereiniteit gepaard met eendimensionale inzichten over de opkomst van abstracte verlichtingsideeën over vrijhandel, abolitionisme en ‘ethisch’ kolonialisme.¹⁷ Dergelijk beperkte lezingen kunnen niet verklaren waarom de Bataven geen ‘verlicht’ koloniaal beleid voerden en de slavernij niet afschaften.

¹⁵ Den Heijer, *Nederlands Slavernijverleden*, 215.

¹⁶ Fatah-Black, ‘Oh Dutchmen, Defer this Catastrophe’, 83.

¹⁷ René Koekkoek, ‘Envisioning the Dutch Imperial Nation-State in the Age of Revolutions’ in: René Koekkoek, Anne-Isabelle Richard en Arthur Weststeijn eds., *The Dutch Empire between Ideas and Practice, 1600–2000*. Cambridge Imperial and Post-Colonial Studies Series (Cambridge 2024) 135-150, aldaar 136.

Hij richt zich op de transformatie van het Nederlandse imperium van een handelsimperium dat werd gecontroleerd door compagnieën naar een koloniaal imperium dat werd gecontroleerd door de staat. Deze transformatie weerspiegelt een nieuwe conceptie van politieke soevereiniteit die de Bataafse unitarissen formuleerden in de jaren 1790: “één- en ondeelbaarheid”, wat hij beschouwt als de basis voor staats- en imperiumvorming in de 19e eeuw.¹⁸ Zijn analyse is geschreven aan de hand van relevante rapporten van de Bataafse politici Wiselius en Floh. Ik zal het rapport van Floh waarin werd gereflecteerd op het afschaffen van de slavernij uitgebreider onderzoeken om de redenen waarom de slavernij niet werd afgeschaft in het hervormingsproces van het Nederlandse Imperium te beschrijven. Ik zal de grote lijnen van de Bataafse Revolutie contextualiseren aan de hand van Simon Schama’s *Patriotten en Bevrijders* uit 1989.

Wat betreft de rol van de Haïtiaanse Revolutie in deze processen, lijkt Koekkoek het eens met Fatah-Black. De Bataafse revolutionairen hadden geen conceptie van een Haïtiaanse Revolutie; ze zagen een Frans revolutionair regime worstelen met een slavenopstand in ’s werelds meest lucratieve kolonie. In het publieke debat werd er veelvuldig gerefereerd naar Saint-Domingue, waarbij men reflecteerde op de ‘te vroege’ Franse toepassing van het gelijkheidsbeginsel op Zwarte¹⁹ slaafgemaakten, wat blijkt geeft van de overtuiging dat niet-witte inwoners van de kolonies te primitief waren voor het burgerschap.²⁰

Door te onderzoeken welke narratieven doorschijnen in de Bataafse berichtgeving over de Haïtiaanse Revolutie, ontstaat er inzicht in de wijze waarop de Revolutie werd beschouwd door de Bataven in ballingschap. Aangezien zij later een instrumentale rol zouden spelen in de institutionaliseringsprocessen van de jaren 1790, die belangrijke consequenties zouden hebben voor negentiende-eeuwse imperiumvorming, waarbij ze expliciet refereerden naar de Haïtiaanse Revolutie, staat nader onderzoek naar de berichtgeving toe om de rol van de Haïtiaanse en Bataafse Revoluties in de ontwikkeling van republikenisme, imperialisme, abolitionisme en rassendenken op de lange termijn, alsmede de interactie daartussen, te herwaarderen.

¹⁸ Ibidem, 137.

¹⁹ In dit stuk is er gekozen voor “Zwart” met een hoofdletter, omdat het een identiteitsaanduiding betreft. Aangezien de oorspronkelijke identiteit van de slaafgemaakten werd afgenomen, ontstond er een nieuwe collectieve identiteit die werd gebaseerd op ras. Aangezien dit niet gold voor witte mensen, zal ik “wit” met een kleine letter schrijven. Er zijn tevens geen hoofdletters gebruikt in “vrije gekleurde burgers”, omdat zij zich vaker identificeerden met hun Franse burgerschap dan met hun huidskleur. Zie L. Dubois, *Avengers of the New World: The Story of the Haitian Revolution* (Cambridge, Mass. 2005) 6.

²⁰ Koekkoek, ‘Envisioning the Dutch Imperial Nation-State in the Age of Revolutions’, 138.

Bronnen en methode

Ik zal mijn onderzoek naar de Bataafse berichtgeving over de Haïtiaanse Revolutie vormgeven door berichten over Saint-Domingue in de *Duinkerksche Historische Courant* te analyseren. Deze patriottische krant die berichtte over het wereldnieuws werd geschreven en geredigeerd door Pieter van Schelle. Volgens de 20e-eeuwse literatuurwetenschapper André Hanou was dit één van de belangrijkste kranten voor de gevluchte patriotten in Frankrijk.²¹ Van Schelle maakte onderdeel uit van de patriottische intellectuele elite en onderhield contact met onder meer Pieter Quint Ondaatje, Wybo Fijnje, Pieter Vreede, Johan Valckenaer en Pieter 't Hoen.²²

Van Schelles centrale positie in het netwerk van patriottische ballingen, alsmede het feit dat deze krant werd verspreid en gelezen in Frankrijk en de Republiek, maakte deze krant vermoedelijk een belangrijke informatiebron voor Bataafse revolutionairen over de slavenopstand in Saint-Domingue.²³ Bovendien zou een aantal ballingen, waaronder directe betrokkenen bij de *Courant*, een instrumentale rol spelen in het opstellen van de Staatsregeling van 1798. De wijze waarop er over de Haïtiaanse revolutie werd geschreven in deze krant is echter nog niet onderzocht. Dit onderzoek kan derhalve een verdieping bieden in het debat over de manier waarop de Haïtiaanse Revolutie een rol speelde in de keuze om de slavernij niet af te schaffen in de Staatsregeling van 1798.

Het gebruik van digitale krantendatabanken heeft volgens Marcel Broersma een aantal methodologische complicaties; hoewel het de historicus in staat stelt ontwikkelingen over een periode relatief volledig te traceren, bieden krantenberichten natuurlijk geen transparant perspectief op de historische werkelijkheid of de publieke opinie.²⁴ Ik zal de inhoud van deze berichten beschouwen als een perspectief dat waarschijnlijk een aantal relevante Bataafse actoren ten dele heeft geïnformeerd. Daarnaast zal ik de redactionele context van de *Courant* omschrijven aan de hand van de biografische publicatie *Pieter van Schelle* van Jacques Baartmans uit 2019 en mijn perspectief op de publieke opinie in de jaren 1790 baseren op recente secundaire literatuur.

Ik zal in de digitale krantendatabank Delpher zoeken naar alle berichten in de *Duinkerksche Historische Courant* waarin “Domingue” of “Domingo” wordt benoemd. Daarna zal ik de berichten onderwerpen aan een kwalitatieve analyse, waarbij ik focus op de

²¹ Baartmans, 175.

²² Ibidem, 42.

²³ Ibidem, 168.

²⁴ Marcel Broersma, ‘Nooit meer Bladeren? Digitale krantenarchieven als bron’, *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 14:2 (2012) 29-55, aldaar 32.

wijze waarop verschillende actoren in het conflict worden gekarakteriseerd. Ik zal onderzoeken hoe de politieke doelen van deze actoren werden geschetst en zoeken naar raciale narratieven. Ik zal deze berichten contextualiseren middels Dubois' *Avengers of the New World*.

I – Atlantische Revoluties tot 1795

Door overzeese briefpost en internationaal-georiënteerde nieuwsmedia kon informatie zich in de late achttiende eeuw relatief snel verspreiden door de Atlantische wereld. Dit maakte de *Age of Revolutions* een periode die werd gekenmerkt door een sterke interconnectiviteit van gebeurtenissen en ideeën.²⁵ Met name de ontwikkelingen van de Franse Revolutie zouden grote gevolgen hebben, zowel in de Republiek als Saint-Domingue. In dit hoofdstuk zal ik achtereenvolgens de Haïtiaanse en Bataafse Revoluties behandelen, om de context te schetsen waarin de *Duinkerksche Historische Courant* werd geschreven.

In 1492 landde Columbus op het Caraïbische eiland dat de Inheemse bewoners Ayiti noemden, claimde het voor de Spaanse kroon en doopte het Hispaniola. Het oostelijke deel van het eiland werd in de zestiende en zeventiende eeuw gekoloniseerd door Spanje. Toen Frankrijk en het Britse Rijk in de zeventiende eeuw een steeds prominentere maritieme aanwezigheid in de nieuwe wereld verwierven, begonnen Franse piraten en later kolonisten zich op het eiland te vestigen. Na een militair conflict tussen Franse en Spaanse kolonisten in 1697, werd het westen van Hispaniola officieel de Franse kolonie Saint-Domingue.²⁶

De plantagelandbouw van exportproducten voor Frankrijk was de economische motor van de kolonie. De belangrijkste gewassen waren tabak, indigo en – het meest lucratieve gewas bij uitstek – suiker. In achttiende-eeuws Europa verwerd suiker immers van een luxegoed voor de elite tot een consumptiegoed voor velen.²⁷ Suikerproductie was bijzonder arbeidsintensief, waardoor het afhankelijk werd van de trans-Atlantische slavenhandel voor een stabiele instroom van goedkope arbeid.²⁸

Slavernij in de Franse kolonies werd gereguleerd door de *Code Noir*, die een acceptabele behandeling van slaafgemaakten moest garanderen, maar in de praktijk lang niet altijd werd nageleefd.²⁹ In de jaren 1780 werden er koninklijke decreten uitgevaardigd als aanvulling op de *Code*, die de autonomie van de slavenmeesters inperkte om het lot van slaafgemaakten te verbeteren, wat zowel slavenmeesters als handelaren tegenstond. Toen het koloniale bestuur in de stad Le Cap Français weigerde deze decreten te ratificeren, werd de

²⁵ John J. McCusker, “The Demise of Distance: The Business Press and the Origins of the Information Revolution in the Early Modern Atlantic World”, *The American Historical Review* 110:2 (2005) 295–321, aldaar 296.

²⁶ Dubois, *Avengers of the New World*, 17.

²⁷ *Ibidem*, 18.

²⁸ *Ibidem*, 19.

²⁹ *Ibidem*, 30.

koloniale autonomie verder ingeperkt. Deze beslissingen wakkerden separatisme aan bij de witte koloniale elite.³⁰

Vanaf 1758 werden er geleidelijk segregatiewetten geïmplementeerd op basis van wit suprematisme.³¹ De sociale scheidslijnen van de kolonie zijn derhalve in de historiografie van de Haïtiaanse Revolutie hoofdzakelijk getrokken op basis van ras. Dubois stelt echter dat een louter raciale analyse een reductief beeld geeft van de sociale situatie in Saint-Domingue. Ras was echter wel degelijk een relevante sociale categorie; het beïnvloedde, naast economische, sociale en culturele factoren, het gedrag van betrokken actoren.³² Ook werd raciale terminologie tijdens en na de revolutie gebruikt om vat te krijgen op het conflict; de *Duinkerksche Historische Courant* refereerde vaak naar actoren met raciale termen. Derhalve kan een raciale indeling van de eilandbewoners gebruikt worden om de Europese beeldvorming van dit conflict te onderzoeken, waarbij niet moet worden vergeten dat deze categorieën diffuse interne en externe scheidslijnen kenden.

Allereerst waren er de witte planters. De *Grand Blancs* waren rijke witte plantage-eigenaren die soms in de grote steden van de kolonie maar vaker in Frankrijk woonden. Zij vormden de politieke elite van de kolonie en waren ontevreden over het monopolie van Franse handelaren op het uitvoeren van koloniale producten; zij konden dezen immers tegen woekerwinsten verkopen op andere Europese markten. Rijke witte planters vonden dit tiranniek en achtten een onafhankelijkheidsstrijd tegen Frankrijk, naar het voorbeeld van de *Founding Fathers*, een gunstige politieke strategie.³³

Ten tweede waren er de *Gens de Couleur Libre*: de vrije gekleurde burgers, die zichzelf vrijkochten of waren geboren uit gemengde ouders. Omdat er voor 1758 geen wettelijke segregatie bestond, konden vrije gekleurde burgers over tijd sociaaleconomisch kapitaal opbouwen.³⁴ Zij verzetten zich tegen de segregatie, waarbij ze refereerden naar de *Code* en de verlichte waarden vrijheid en gelijkheid. Omdat de gelederen van de koloniale milities grotendeels uit vrije gekleurde burgers bestonden, motiveerden zij hun vraag om politieke rechten tevens vanuit een martiale burgerschapsdefinitie. Ze waren echter niet per definitie abolitionisten en bezaten vaak slaafgemaakten.³⁵

³⁰ Ibidem, 32.

³¹ Ibidem, 70.

³² Ibidem, 22.

³³ Ibidem, 51.

³⁴ Ibidem, 32.

³⁵ Ibidem, 62.

Ten derde waren er de Zwarte slaafgemaakten. Op de vooravond van de revolutie waren er ongeveer negen slaafgemaakten in de kolonie per vrije ingezetene.³⁶ De meesten waren direct ingevoerd vanuit Afrika, omdat oversterfte populatiegroei van de slaafgemaakten onmogelijk maakte; gemiddeld stierf ongeveer de helft van alle ingevoerde slaafgemaakten binnen enkele jaren aan uitputting, een tropische ziekte of een wrede behandeling.³⁷ Het bestaan als slaafgemaakte was verschrikkelijk; ze hadden weinig te verliezen en veel te winnen bij een opstand.

Een belangrijke katalysator voor onrust kwam met de ontluikende Franse Revolutie in 1789; het instemmen van de *Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen* door de Nationale Vergadering in Parijs, waarin gelijkheid voor de wet werd vastgelegd in het eerste artikel, veroorzaakte ophef onder de rijke witte planters.³⁸ Vrije gekleurde burgers in Saint-Domingue reageerden door inspraak te eisen in het koloniale bestuur. Deze eisen werden zelden ingewilligd en leidden tot gevangenisstraffen en lynchpartijen.³⁹ In Oktober van dat jaar werd een delegatie van vrije gekleurde burgers, vertegenwoordigd door Vincent Ogé, ontvangen in de Nationale Vergadering in Parijs. Zij pleitten voor het einde van de segregatie en eiste representatie van vrije gekleurde burgers in de Koloniale en Nationale Vergaderingen. Er bestond onenigheid onder witte slavenmeesters en handelaren over het verlenen van politieke rechten aan vrije gekleurde burgers; hoewel de meerderheid de eis afwees op basis van raciale en economische argumenten, beaamde een minderheid de legitimiteit ervan op basis van universalistische definities van vrijheid en gelijkheid.⁴⁰ Zo ook de revolutionair Jacques Pierre Brissot, die in 1788 de abolitionistische *Société des Amis des Noirs* had opgericht, waarbij hij werd geïnspireerd en ondersteund door Britse abolitionisten. Brissot was een fervent pleitbezorger van het abolitionisme in de Nationale Vergadering, wat hem impopulair maakte onder plantage-eigenaren en conservatieven.⁴¹

In maart 1790 besloot de Nationale Vergadering dat de Franse constitutie niet van toepassing zou zijn op de kolonies. In plaats daarvan mochten kolonies, middels verkiezingen onder vrije burgers, eigen vergaderingen opstellen, die hun eigen constituties zouden vormgeven met betrekking tot intern beleid, waartoe wetten over segregatie en slavernij werden gerekend. Hoewel de witte koloniale elite meer politieke autonomie kreeg, bleef de

³⁶ Ibidem, 19.

³⁷ Ibidem, 40.

³⁸ Ibidem, 77.

³⁹ Ibidem, 95.

⁴⁰ Ibidem, 42.

⁴¹ Ibidem, 72.

export van koloniale goederen gemonopoliseerd door Franse handelaren. Het voorstel bleef ambigue over de voorwaarden van burgerschap, waardoor vrije gekleurde burgers niet per definitie werden uitgesloten.⁴² Ogé, ontevreden over het minieme effect van zijn politieke strijd in Parijs, keerde in oktober met wapens terug in Saint-Domingue, verzamelde een leger en stuurde een brief naar de Provinciale Vergadering in Le Cap, waarin hij eiste dat alle vrije burgers, zonder uitzonderingen, politieke rechten zouden krijgen. Na schermutselingen met lokale milities werd deze opstand neergeslagen; Ogé werd geëxecuteerd en geradbraakt, waarna zijn hoofd op een staak werd geplaatst bij wijze van waarschuwing. Zijn executie maakte hem een martelaar voor vrije gekleurde burgers in Saint-Domingue en democratische radicalen in Parijs.⁴³

In Augustus van 1791 waren er nachtelijke bijeenkomsten van grote groepen slaafgemaakten. Bij een van deze bijeenkomsten werd gezegd dat de Franse koning Lodewijk XVI en de Nationale Vergadering een decreet hadden uitgevaardigd dat hun lot zou verbeteren. Omdat lokale autoriteiten weigerden het te ratificeren, zouden Franse troepen onderweg zijn naar de kolonie om de macht over te nemen. Deze onwaarheid bleek voldoende om vele slaafgemaakten aan te zetten tot opstandigheid.⁴⁴ In de weken die volgden trokken ze langs plantages, staken deze in brand en vermoordden witte eigenaren.⁴⁵

Veel plantage-eigenaren geloofden dat de idealen van de Franse Revolutie hadden geleid tot opstandigheid in de kolonie. In september vaardigde de Koloniale Vergadering dan ook een verbod uit op het verspreiden van literatuur over de Franse politiek.⁴⁶ Hoewel de slaafgemaakten de opstand zelf hadden georganiseerd, waarbij gesyncretiseerde Afrikaanse religiositeit een rol speelde, werden sommige vrijheidseisen verwoord in de termen van de Franse revolutionaire ideologie.⁴⁷ Echter, in de eerste dagen van de opstand beriepen slaafgemaakten zich vaker op de steun van de monarchie. Vele slaafgemaakten zagen de koning als een mogelijke bondgenoot en bevrijder vanwege geruchten over zijn acties in hun voordeel.⁴⁸ De taal van kerk en koning wist de Spanjaarden ervan te overtuigen om de opstand te steunen; opstandleiders trokken naar de grens met Santo Domingo, de Spaanse kolonie op de oostelijke helft van het eiland, en kochten levensmiddelen en krijgsmaterieel

⁴² Ibidem, 103.

⁴³ Ibidem, 204.

⁴⁴ Ibidem, 98.

⁴⁵ Ibidem, 133.

⁴⁶ Ibidem, 150.

⁴⁷ Ibidem, 100.

⁴⁸ Ibidem, 122.

van de Spanjaarden.⁴⁹ Hun royalisme betekende echter geen uitsluiting van republikeins taalgebruik; in 1791 was Frankrijk immers nog een constitutionele monarchie.⁵⁰

Per koninklijk decreet werden er in 1792 drie commissarissen, waaronder twee abolitionisten uit de kring van Brissot, belast met het herstellen van de orde en met een troepenmacht verscheept naar de kolonie.⁵¹ Ze kregen niet alleen te kampen met de slavenopstand, maar moesten zich ook verhouden tot witte koloniale ambtenaren die deze politieke inmenging vanuit het moederland vaak niet waardeerden. De commissarissen sloten militaire allianties met vrije gekleurde burgers, maar hun milities bleken onvoldoende om de kolonie te stabiliseren.⁵²

De verdere escalatie van de Franse Revolutie compliceerde hun toch al niet gemakkelijke taak; de eerste Franse Republiek werd uitgeroepen in september 1792 en het jaar daarop werd de koning onthoofd. De geschrokken monarchieën in Spanje en Engeland reageerden met een oorlogsverklaring. Het door conflict verscheurde Saint-Domingue leek een gemakkelijk doelwit voor een invasie. Spanje lieerde zich aan prominente opstandleiders, die ze reeds onderhands hadden gesteund, en het Britse Rijk lieerde zich aan witte planters in de kolonie, die waren geschokt door de executie van de koning.⁵³ De Franse commissarissen hadden nu, naast een slavenopstand en een separatistische witte elite, te kampen met dreigende invasies van twee Europese machten.

Om het verlies van de kolonie te voorkomen namen de commissarissen een drastische beslissing; hoewel ze oorspronkelijk niet de intentie hadden om de slaafgemaakten te bevrijden en daartoe ook geen bevel van de Nationale Vergadering hadden gekregen, verleenden ze degenen die mee zouden vechten aan Franse zijde de vrijheid, waardoor de slaafgemaakten in grote getale overliepen.⁵⁴ In 1794 werd de slavernij in Saint-Domingue afgeschaft en kregen voormalige slaafgemaakten Franse burgerrechten. Deze monumentale beslissing werd later bevestigd door de Nationale Vergadering, waardoor de slavernij officieel werd afgeschaft in het hele Franse koloniale Imperium.⁵⁵

Het gewelddadige conflict in Saint-Domingue stond in schril contrast met de Bataafse omwenteling in de Republiek; omdat deze relatief geweldloos was, is deze getypeerd

⁴⁹ Ibidem, 123.

⁵⁰ Ibidem, 108.

⁵¹ Ibidem, 124.

⁵² Ibidem, 148.

⁵³ Ibidem, 169.

⁵⁴ Ibidem, 168.

⁵⁵ Ibidem, 170.

als een fluwelen revolutie.⁵⁶ Voor de *Age of Revolutions* was de Republiek een decentrale federatie; de Staten-Generaal bepaalde het beleid over buitenland en defensie en overige beleidsvelden lagen in handen van de Gewesten. De stadhouders hadden oorspronkelijk slechts het opperbevel over de troepen, maar in de achttiende eeuw was hun politieke invloed aanzienlijk toegenomen. Er ontstond een corrupte oligarchie, tot frustratie van de opkomende intellectuele middenklasse in de steden en aristocraten die niet het oor van stadhouder Willem V genoten. Deze twee klassen zouden de gelederen van de patriottenbeweging vormen.⁵⁷ Hun ideologie werd geïnformeerd door verlicht gedachtegoed dat werd ingekaderd in een religieuze context.⁵⁸

Pieter van Schelle maakte in 1781 deel uit van een netwerk van intellectuelen en kunstenaars uit de middenklasse in Leiden, waaronder Pieter Vreede. Toen het pamflet *Aan het Volk van Nederland* werd gepubliceerd, werd Van Schelle betrokken bij de patriottenbeweging. Van Schelle en Vreede werkten mee aan het vrijkorps *Voor Vryheid en Vaderland* en het populaire opiniërende patriottenblad *De Politieke Praatvaar*.⁵⁹ Toen Pruisische troepen in 1787 de Republiek binnenvielen om de macht van de stadhouder te restaureren, vluchtte Van Schelle naar de Oostenrijkse Nederlanden, waar hij contact legde met de leiders van de patriotten in ballingschap, waaronder Johan Valckenaer. De Franse regering bood de gevluchte patriotten een staatsuitkering en er werd onderhandeld over de vestiging van een patriottische kolonie. Hoewel er nooit een officiële kolonie zou komen, verhuisde Van Schelle naar Duinkerken, waar hij in 1790 de drukkerij en uitgeverij *Van Schelle & Compagnie* zou oprichten met Wybo Fijnje en Joost Vrijdag. Tijdens hun ballingschap begonnen de patriotten zichzelf Bataven te noemen.⁶⁰

Franse revolutionaire legers vielen de Republiek binnen in 1793 en in 1795 was de Bataafse omwenteling voltrokken; de stadhouder vluchtte naar Londen en de Bataafse Republiek werd gevestigd. Er brak een verhitte discussie los over welk politieke stelsel het bestaande zou moeten vervangen. Enerzijds waren er de federalisten, die pleitten voor het behoud van de decentrale staatsinrichting. Anderzijds waren er de unitarissen, die pleitten voor een gecentraliseerde staat naar Frans voorbeeld. Vreede, Valckenaer en Fijnje waren prominente vertegenwoordigers van dit standpunt.⁶¹ Beide partijen dachten dat hun ideale

⁵⁶ Schama, *Patriotten en bevrijders*, 9.

⁵⁷ Baartmans, *Pieter van Schelle*, 93.

⁵⁸ Schama, S., *Patriotten en bevrijders. Revolutie in de noordelijke Nederlanden, 1780-1813*, vert. G. Groot (4^e druk; Amsterdam 2005) 95.

⁵⁹ Baartmans, *Pieter van Schelle*, 94.

⁶⁰ *Ibidem*, 127.

⁶¹ Schama, *Patriotten en bevrijders*, 299.

staatsinrichting een voorwaarde was voor de veiligheid van de Republiek. Om tot een constitutie voor de Bataafse Republiek te kunnen komen, zou er in 1796 een Nationale Vergadering worden afgekondigd.⁶²

⁶² Ibidem, 291.

II – De interpretatie van Saint-Domingue in de Republiek

Om context te bieden voor het abolitionisme van de Bataafse revolutionairen, komt in dit hoofdstuk de ontwikkeling van het abolitionisme in de Republiek tot 1791 aan bod.

Vervolgens wordt de impact van de Haïtiaanse Revolutie op dit debat omschreven.

De eerste abolitionistische sentimenten in de Republiek ontstonden na 1581; na de *Plakkaat van Verlatinghe* werd er sporadisch in pamfletten geschreven over de misstanden van de slavernij in de Iberische imperia. Dezen dienden echter voornamelijk om de Spaanse overheersing van de Republiek indirect te bekritisieren. Vanaf de jaren 1630 begonnen handelaren uit de Republiek zich te mengen in de trans-Atlantische driehoekshandel. De theologische argumenten van enkele predikers die zich hiertegen uitspraken hadden weinig consequenties. Het abolitionisme zou in de zeventiende eeuw een bijzonder marginale stroming blijven.⁶³

Naarmate de Republiek in de achttiende eeuw haar hegemoniale politieke, culturele en economische positie verloor en werd ingehaald door het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, ontstond er een discours van maatschappelijke teloorgang die werd geweten aan moreel-religieus verval. De intellectuele elite stelde in pamfletten dat decadentie, getypeerd door afhankelijkheid van koloniale luxegoederen, de burgers van de Republiek had gecorrumpeerd, wat zou hebben geleid tot de teloorgang van de Nederlandse economie.⁶⁴ De nostalgie naar de vermeende soberheid van de zeventiende-eeuwers ging gepaard met afwijzing van de slavernij die koloniale productie mogelijk maakte. Pro-slavernijargumenten op basis van de natuur of het christendom werden op basis van verlichte of ethische argumenten ontkracht.⁶⁵ Hoewel deze kritiek op decadentie en koloniale luxeproducten een simultaan optrekken van republikenisme en abolitionisme suggereert, fungeerden andere verlichtingsideeën juist om koloniale slavernij te rechtvaardigen; ideeën over commercie, de progressie van samenlevingen en de samenhang daartussen, te vinden in klassieke werken van onder meer Montesquieu, Hume en Smith, bevestigden Westerse superioriteit en beschouwden koloniale handel als een drijver van beschaving.⁶⁶

In de tweede helft van de achttiende eeuw won het abolitionisme aan maatschappelijke relevantie. Intellectuelen uit de Republiek waren echter geen toonzetters in het slavernijdebat; zij werden sterk beïnvloed door abolitionistische auteurs uit het Verenigd

⁶³ Den Heijer, *Nederlands Slavernijverleden*, 52.

⁶⁴ Sierhuis, 'Republicanism and Slavery in Dutch Intellectual Culture', 60.

⁶⁵ Ibidem, 61.

⁶⁶ Ibidem, 62.

Koninkrijk en Frankrijk.⁶⁷ De discussie vond vooral plaats in periodieken; auteurs uit de Republiek schreven vanaf de jaren 1760 literaire aanklachten tegen mensenbezit en vertaalden Franse en Britse abolitionistische literatuur. Waar de Britse abolitionisten een krachtige politieke lobby wisten te vormen, had het incidentele literaire verzet in de Republiek weinig politieke consequenties. Het abolitionisme bleef dan ook een kleiner onderwerp dan de teloorgang van de Republiek.⁶⁸

Breed gedragen kritiek op de slavernij kwam met de intrede van de *Age of Revolutions*. Hoewel de Amerikaanse Revolutie vrijheid en gelijkheid uitdroeg, legitimeerden veel Amerikaanse revolutionairen de slavernij op basis van raciale en economische argumenten. Velen van hen waren immers zelf slavenmeesters. Waar ze in de Republiek werden geroemd om hun streven naar een nieuw politiek systeem, kreeg hun pro-slavernijretoriek minder aandacht. De Franse verlichtingsdenkers en Britse abolitionisten waren waarschijnlijk invloedrijker op het Nederlandse slavernijdebat dan de *Founding Fathers*.⁶⁹

In de jaren 1780 pleitten de patriotten steeds vaker tegen de slavernij, hoewel het slavernijdebat in de Republiek marginaler bleef dan in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. De tegenstanders waren veelal patriotten in de Republiek, wiens abolitionisme paste in een breder revolutionair programma. Er leek in Europa consensus te ontstaan over het feit dat koloniale massaslavernij geen houdbaar economisch systeem was.⁷⁰ Echter, de patriotten in de kolonies achtten slavenhandel en slavernij noodzakelijk om de economieën van de kolonies draaiende te kunnen houden. Hun visie op vrijheid reflecteerde hun positie als plantage-eigenaren; zij pleitten voor eigendomsrechten en koloniale autonomie. Derhalve hadden zij kritiek op de handelcorporaties die het kolonialisme van de Republiek tot dan toe hadden vormgegeven; dezen waren noodzakelijk voor koloniale defensie, maar dienden zich zo min mogelijk te mengen in het dagelijks bestuur van de kolonies.⁷¹

Ideeën over ras en koloniale slavernij werden evenzeer als revolutionaire ideologie uitgewisseld door de hele Atlantische wereld. Het Franse koloniale imperium, Saint-Domingue als de meest lucratieve kolonie ter wereld in het bijzonder, was veelbesproken binnen dit discours. De krantenberichten over deze kolonie waren vaak opvallend gedetailleerd. Naast natuurrampen en politieke ontwikkelingen werd er bericht over

⁶⁷ Den Heijer, *Nederlands Slavernijverleden*, 49.

⁶⁸ Ibidem, 207.

⁶⁹ Ibidem, 213.

⁷⁰ Fatah-Black, 'Oh Dutchmen, Defer this Catastrophe', 70.

⁷¹ Den Heijer, *Nederlands Slavernijverleden*, 215.

vermeende samenzweringen en slavenopstanden. De berichten behandelden echter met name de economische gevolgen van deze ontwikkelingen. Daarnaast werden boeken en periodieken over het Franse koloniale rijk goed verkocht in de Republiek. Ze werden voornamelijk gelezen door Nederlandse handelaren en ondernemers; niet alleen om hun economische belangen beter te kunnen behartigen, maar ook om kennis te nemen van de sociale en politieke ontwikkelingen.⁷²

Het nieuws over de slavenopstand van 1791 circuleerde snel door de Atlantische wereld. Informatie kwam dus snel aan in de Republiek, voornamelijk via Franse en Britse kanalen. Waar in de nieuwe wereld informatie van de slaafgemaakten zelf kon circuleren, was het overgrote merendeel van het nieuws dat in de Republiek aankwam afkomstig van slaveneigenaren en koloniale ambtenaren.⁷³ In Nederlandse kranten kwam er voornamelijk aandacht voor de economische gevolgen. Deze berichten speelden echter nog geen grote rol in het publieke debat; dat gebeurde pas na de Bataafse omwenteling in 1795. Deze aandacht was aanvankelijk relatief neutraal, maar naarmate er meer gruwelijke verhalen over represailles tegen de witte inwoners Europa binnensijpelden, werd de toon negatiever. De Haïtiaanse Revolutie inspireerde tevens een slavenopstand in de Nederlandse kolonie Curaçao in 1795, maar opvallend genoeg werd Saint-Domingue vaker besproken in de Nederlandse pers.⁷⁴

De initiële reactie van ‘verlichte’ conservatieven in de Republiek op de Haïtiaanse Revolutie was het verwerpen van het abolitionisme, wat zij zagen als een pad naar destructie.⁷⁵ Zij beschouwden commercie als een progressief en rationeel alternatief voor eerdere economische systemen, conform auteurs als Hume, Smith en Montesquieu. Hoewel ze de gewelddadigheid van oude systemen verwierpen, namen ze het geweld inherent aan koloniale slavernij-gebaseerde commercie minder onder de loep. Raciale argumenten vormden een oplossing voor de tegenstelling van verlichtingsdenken en de wreedheid van slavernij en werden ingezet om de slavernij van Afrikaanse mensen te rechtvaardigen.

In hun perspectief op de Haïtiaanse Revolutie werden wettelijke en raciale categorieën onterecht aan elkaar gelijkgesteld, waardoor men concludeerde dat niet-witte mensen categorisch ongeschikt waren voor vrijheid en gelijkheid.⁷⁶ Er werd geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen het doel van vrije gekleurde burgers, universele politieke burgerrechten, en het doel van de opstandige slaafgemaakten, algemene vrijheid. Volgens hen

⁷² Fatah-Black, ‘Oh Dutchmen, Defer this Catastrophe’, 75.

⁷³ Ibidem, 92.

⁷⁴ Den Heijer, *Nederlands Slavernijverleden*, 217.

⁷⁵ Fatah-Black, ‘Oh Dutchmen, Defer this Catastrophe’, 83.

⁷⁶ Ibidem, 85.

brak de opstand niet uit in 1791, maar met de opstand van Ogé in 1789. Sociaal progressief beleid werd dus beschouwd als de oorzaak van de chaos in de kolonie, in plaats van een reactie daarop. Hoewel verwacht kan worden dat de Haïtiaanse Revolutie een verhit discussiepunt zou worden in de Republiek, domineerden anti-revolutionaire conservatieven het publieke debat wat betreft dit onderwerp; het Zwarte Atlantische humanisme dat Revolutieleiders als Toussaint Louverture aanwakkerden in Frankrijk lijkt in de Republiek nauwelijks een rol te hebben gespeeld.⁷⁷

⁷⁷ Ibidem, 73.

III – De slavenopstand van 1791 in de *Courant*

Van Schelle richtte tijdens zijn ballingschap in Duinkerken in 1790 met Vrijdag en Fijnje de uitgeverij en drukkerij *Van Schelle & Compagnie* op. Naast de oprichters waren onder meer Quint Ondaatje en Valckenaer betrokken bij de onderneming. De Compagnie bediende voornamelijk patriotten in het moederland, patriotten in ballingschap en Franse lezers.⁷⁸

Het belangrijkste werk van de Compagnie was het drukken en uitgeven van de *Duinkerksche Historische Courant*. Fijnje was een drijvende kracht in het opzetten van de krant, omdat hij ervaring had met het uitgeven van kranten en het benodigde drukmaterieel liet overkomen uit de Republiek. Van Schelle was de belangrijkste schrijver en redacteur, hoewel Fijnje en Vrijdag ook het hunne bijdroegen. De krant was met name voor de Republiek bedoeld. Het eerste nummer werd uitgebracht in april 1791. De bronnen voor artikelen werden niet expliciet vermeld en het is onduidelijk welke stukken redactioneel en welke geredigeerd zijn. Het nieuws uit Frankrijk en de Republiek werd het meest uitvoerig behandeld, waarbij de artikelen over Frankrijk meestal zittingen van de Nationale Vergadering behandelden. In de krant werd politieke stellingname zo veel mogelijk vermeden. De redactie poogde immers om alle Bataafse ballingen te bedienen, wat commercieel gezien een verstandige keuze was; de krant verkocht vrij snel na de oprichting relatief goed.⁷⁹

Voor het Nederlandse publiek was er in 1789 nog geen concept van een Franse of Haïtiaanse Revolutie; de gebeurtenissen in Frankrijk vielen ogenschijnlijk toevallig samen met die in Saint-Domingue en werden vaak in secties opgenomen die het Franse nieuws bespraken.⁸⁰ Zo ook in de *Duinkerksche Historische Courant*. Het eerste bericht over onrust in de kolonie kwam op 8 april 1791.⁸¹ De massale slavenopstand zou pas echt losbreken in augustus en het eerste langere bericht over de opstand werd opgenomen op 16 september.⁸² In dit bericht werden de rijke witte planters bekritiseerd. Op 15 mei was er namelijk door de koning een decreet uitgevaardigd dat politieke rechten verleende aan enkele vrije gekleurde burgers. De witte planters waren woedend op progressieven uit Bordeaux die hun steun voor dit decreet hadden uitgesproken en schreeuwden om de dood van degenen die het decreet hadden verzocht. Daarnaast spraken ze hun intentie uit om zich van Frankrijk te bevrijden en

⁷⁸ Baartmans, Pieter van Schelle, 149.

⁷⁹ Ibidem, 168.

⁸⁰ Fatah-Black, 'Oh Dutchmen, Defer this Catastrophe', 79.

⁸¹ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (8 april 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203471:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁸² Voor een transcriptie van dit volledige bericht, zie Appendix, 38.

zich te liëren aan de Britten. De auteur beschimpde deze positie; de vrije gekleurde burgers deden volgens hem niet onder aan de witte wat betreft hun bijdrage aan de welvaart van de kolonie. Hij wees op de ironie van het separatisme van de witte slavenmeesters, die zelf ijverig rechten en vrijheden trachtten te verwerven, maar hetzelfde de vrije gekleurde burgers en de slaafgemaakten misgunden. Hij stelde dat de ware aanstichters van de opstand de Britten waren, die wraak zouden willen nemen voor de Franse steun aan de Amerikaanse revolutionairen. Hij noemde de Amerikaanse Revolutie een gelijksoortige maar meer rechtvaardige opstand.⁸³

In oktober waren er meer brieven over de opstand uit Franse havensteden aangekomen in Duinkerken, die onderling sterk verschilden van inhoud. Er werd verwoed gezocht naar de oorzaak van de opstand. Sommigen dachten dat de opstand was verzonnen door handelaren om de prijzen van koloniale goederen op te drijven. De koning dacht echter dat de opstand was veroorzaakt door de *Amis des Noirs*. Omdat de berichten zo verschillend en ongelofelijk waren, concludeerde de auteur dat de gesuggereerde ernst wellicht meeviel.⁸⁴ Er was immers nog weinig duidelijkheid; de minister van de marine reageerde in november dat hij geen nieuws uit Saint-Domingue had ontvangen sinds 15 augustus, toen er nog niets aan de hand was.⁸⁵

In november kwamen er meer brieven binnen uit Saint-Domingue en Jamaica. Volgens deze berichten waren er meer dan 200 plantages afgebrand door circa 50.000 opstandige slaafgemaakten.⁸⁶ Zij zouden krijgsmaterieel hebben gekocht van Spaanse en Hollandse handelaren.⁸⁷ Brissot twijfelde echter over de waarheid van deze berichten en stelde voor om de commissarissen te machtigen om de vrije gekleurde burgers politieke rechten te verlenen en zich te laten bewapenen, wat op veel kritiek kon rekenen in de Vergadering. De koning liet een troepenmacht verschepen en volmachtigde commissarissen om de opstand te stillen. Waar Spanje geen steun bood, zond de Gouverneur van de Britse kolonie Jamaica militaire versterking; hij vreesde dat de opstandigheid onder de

⁸³ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (16 september 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203562:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁸⁴ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (28 oktober 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203586:mpeg21:p002> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁸⁵ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (2 november 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203589:mpeg21:p002> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁸⁶ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (8 november 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203592:mpeg21:p003> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁸⁷ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (4 november 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203590:mpeg21:p002> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

slaafgemaakten zou overslaan.⁸⁸ De gemoederen in Engeland waren dusdanig gespannen dat Britse plantage-eigenaren *prime minister* Pitt verzochten om een troepenmacht naar Jamaica te sturen, wat later werd uitgevoerd.⁸⁹ De auteur benadrukte dat er een buitenlandse macht betrokken moest zijn bij het aanwakkeren van de opstand, waarbij hij met name de Britten verdacht, maar twijfelde aan de rol van de Spanjaarden.⁹⁰

Het eerste officiële bericht van de gouverneur van Saint-Domingue werd opgenomen op 15 november. Toen de opstand uitbrak, verschansten de koloniale autoriteiten zich in Le Cap. De stad werd verdedigd door milities van vrije gekleurde burgers, waarvoor de gouverneur zijn dankbaarheid uitsprak. Terwijl de slaafgemaakten de plantages buiten de stad afbrandden, verzocht de gouverneur de Spanjaarden, Britten en Amerikanen om versterking. Op 2 september dacht hij dat de opstand grotendeels was neergeslagen, hoewel vele plantages in de as lagen. Net als de koning beschuldigde hij de *Amis des Noirs*; hij geloofde dat zij afgezanten hadden gezonden om de opstand aan te wakkeren.⁹¹

Op 25 november werd het aantal slaafgemaakte slachtoffers geschat op 15.000, tegen 400 witte slachtoffers. Hoewel er 200 slaafgemaakten waren opgehangen bij Le Cap, werd de meesten van hen door de gouverneur amnestie verleend, waarna zij terugkeerden naar de plantages. Daarnaast beschreef de krant een overeenkomst die op 11 september werd gesloten tussen de koloniale autoriteiten en de vrije gekleurde burgers in de hoofdstad Port-au-Prince. Zij beklagden zich over de vernederingen die zij hadden moeten ondergaan en eisten de vernietiging van het vonnis van Ogé.⁹² Een dag later werd er bericht dat de Republikeinsgezinde partij was gezakt in de publieke opinie door hun reactie op de opstand en dat de burgers wiens vertrouwen in de koning was toegenomen de ware voorstanders van de constitutie waren.⁹³

Op 29 november werd er bericht dat de opstand volledig was neergeslagen. Er werd een tragische scène geschetst, waarin een meisje van 14 zelfmoord pleegde met een dolk om aan de “*beestachtige drift*” van twee opstandelingen te ontkomen. Er wordt echter ook

⁸⁸ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (4 november 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203590:mpeg21:p002> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁸⁹ ‘Groot-Brittanniën’, *Duinkerksche Historische Courant* (12 november 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203595:mpeg21:p001> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁹⁰ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (29 november 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203604:mpeg21:p002> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁹¹ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (15 november 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203596:mpeg21:p002> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁹² ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (25 november 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203602:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁹³ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (26 november 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203603:mpeg21:p002> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

vermeld dat andere slaafgemaakten zich dood hadden gevochten om hun meester te verdedigen. De auteur achtte het meer dan waarschijnlijk dat de opstand door witte mensen was opgestookt. Waar hij de opstand leek te wijten aan Spanje en het Britse Rijk, beschuldigden progressieven uit Bordeaux de witte planters ervan dat zij de opstand zouden hebben aangewakkerd om met Britse steun onafhankelijkheid van Frankrijk te bewerkstelligen. In de krant was een brief van de Koloniale Vergadering aan Pitt toegevoegd als bewijsmateriaal, waarin eeuwige dankbaarheid voor de militaire steun van Jamaica werd geuit.⁹⁴ Deze theorie werd later ondersteund met een brief van vijftig ontevreden koopvaardijkapiteins in Saint-Domingue, geschreven op 25 augustus.⁹⁵

In december werden er deputaties van burgers en leden van de Koloniale Vergadering van Saint-Domingue ontvangen in de Nationale Vergadering.⁹⁶ Dit leidde tot discussies tussen de planters en de *Amis de Noirs*, Brissot in het bijzonder. Brissot presenteerde een decreet, waarin werd geëxpliceerd dat de troepenmachten bestemd voor Saint-Domingue alleen zouden dienen om de slavenopstand neer te slaan, niet om de rechten van vrije gekleurde burgers in te perken. Aangezien een groot aantal van hen een instrumentale rol had gespeeld in het neerslaan van de opstand, achtte hij het een schande dat de gouverneur hen had ontwapend.⁹⁷ In januari 1792 kwamen er echter berichten binnen, waarin werd gesteld dat de opstand zich weer had hervat, dat groepen vrije gekleurde burgers zich bij de opstandige slaafgemaakten hadden gevoegd en dat beiden werden ondersteund door de Spanjaarden.⁹⁸

Pieter van Schelle kwam op 28 februari onverwacht te overlijden. De redactie werd overgenomen door Pieter 't Hoen, die in de patriottentijd het blad *De Post van den Neder-Rhijn* had geredigeerd.⁹⁹ Waar Van Schelle het Franse Saint-Domingue gebruikte om naar de Franse kolonie te refereren, had 't Hoen een voorkeur voor de Spaanse noemer St. Domingo. Op 24 maart nam hij een decreet van de Nationale Vergadering op. Er werden nieuwe verkiezingen afgekondigd voor de Koloniale Vergaderingen, vrije Zwarte burgers in de kolonies kregen politieke rechten en er werden nieuwe commissarissen aangesteld om de

⁹⁴ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (29 november 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203562:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁹⁵ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (3 december 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203607:mpeg21:p003> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁹⁶ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (7 december 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203609:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁹⁷ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (16 december 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203614:mpeg21:p003> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁹⁸ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (9 januari 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203628:mpeg21:p002> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

⁹⁹ Baartmans, *Pieter van Schelle*, 143.

bestaande vergaderingen te vernietigen en de integriteit van de verkiezingen te waarborgen. Daarnaast werden de commissarissen, ondersteund door Nationale Gardisten, belast met het arresteren van de aanstichters van de opstand. De nieuw verkozen Koloniale Vergaderingen konden hun bijzondere wensen omtrent wetgeving aandragen, hoewel dezen werden ingekaderd door het koloniale beleid in het moederland. Tot slot zou een aantal representanten van de Koloniale Vergaderingen toetreden tot de Nationale Vergadering.¹⁰⁰

Op 2 april nam 't Hoen een bericht op van een Franse kapitein.¹⁰¹ In dit bericht werd een palaver omschreven tussen de opstandleiders en de Franse Commissarissen. Het illustreert twee belangrijke aspecten van de presentatie van de slaafgemaakten in de berichtgeving. Allereerst werd er benadrukt dat de generaals van het leger van opstandige slaafgemaakten, hoewel zij zich trachtten te voegen naar Europese standaarden van respectabiliteit door de “*verheven*” stijl van hun brieven en hun gebruik van Europese militaire titels en symbolen, zij zichzelf onterecht op gelijke voet beschouwden als witte mensen. Daarnaast sloot het bericht af met het opsommen van “*ongelofelijke wreedheden*” die Zwarte slaafgemaakten witte mensen zouden hebben aangedaan.¹⁰² De volgende dag werd er bericht dat groepen vrije gekleurde burgers, nadat zij hoorden dat er Franse troepen waren gearriveerd, groepen witte mensen hadden verraden en vermoord, waarna zij op “*beestachtige*” wijze gebruik maakten van de amnestie die hen werd verleend door de commissarissen.¹⁰³ Later werd er bericht dat het palaver met de opstandleiders onvoldoende was om de opstand te stillen en het geweld zich had hervat.¹⁰⁴ Het laatste bericht over de opstand werd opgenomen op 1 september.¹⁰⁵ Op 29 september 1792 werd de laatste editie van de *Courant* uitgebracht, omdat de oorlog tussen de Franse Republiek en de Oostenrijkse Nederlanden het onmogelijk maakte om de kranten te verspreiden in de Republiek. Daarnaast lijkt ontevredenheid van de medeoprichters over de redactie onder 't Hoen een rol te hebben gespeeld bij de opheffing van de *Courant*.¹⁰⁶

Dubois heeft aangewezen dat geweld sinds het begin van de opstand een grote rol heeft gespeeld in verhalen over de Haïtiaanse revolutie. Het feit dat gewelddadigheden

¹⁰⁰ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (30 maart 1792). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203562:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

¹⁰¹ Voor een transcriptie van een fragment uit de berichten van 2 en 3 april, zie Appendix, 38.

¹⁰² ‘West-Indiën’, *Duinkerksche Historische Courant* (2 april 1792). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203676:mpeg21:p001> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

¹⁰³ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (03 april 1792). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203710:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

¹⁰⁴ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (1 juni 1792). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203710:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

¹⁰⁵ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (1 september 1792). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203763:mpeg21:p003> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

¹⁰⁶ Baartmans, *Pieter van Schelle*, 174.

werden gepleegd door Zwarte mensen was opvallend en controversieel.¹⁰⁷ Gewelddadige excessen van Zwarte mensen kregen dan ook een prominente rol in de *Courant*. Waar dit geweld in alle bloederige details werd omschreven, waarbij op de pathos van de lezer werd ingespeeld door de “*beestachtigheid*” van de slaafgemaakten en vrije gekleurde burgers te contrasteren met ogenschijnlijk onschuldige slachtoffers, in de berichten vaak vrouwen of kinderen, werd het geweld gepleegd door vrije burgers van de kolonie zakelijker omschreven; meer details dan de grote aantallen slaafgemaakten die omkwamen bij schermutselingen werden nauwelijks genoemd. Daarbij deden de wrede straffen die slavenmeesters konden opleggen beslist niet onder voor de represailles van de slaafgemaakten, maar een vermelding daarvan liet de *Courant* achterwege.¹⁰⁸ De omschrijvingen van het geweld fungeren om de opstand te delegitimeren en Zwarte mensen te karakteriseren als bloeddorstige monsters.

De *Duinkerksche Historische Courant* was geen abolitionistische publicatie: de slavenopstand werd illegitiem geacht en de opstandige slaafgemaakten werden vaak gekarakteriseerd als gewelddadige bruten. Positieve berichtgeving over de slaafgemaakten kwam alleen wanneer zij hun leven gaven voor hun meesters. Daarentegen werden de vrije gekleurde burgers aanvankelijk benoemd als zodanig. Van Schelle achtte het een schande dat hun politieke rechten niet werden erkend door de witte planters. Zijn reden hiervoor was echter geen universalistische gelijkheidsdefinitie, maar hun bijdrage aan de eilandeeconomie.¹⁰⁹ Desalniettemin achtte Van Schelle mensen van Afrikaanse afkomst dus niet categorisch ongeschikt voor het genieten van burgerrechten. Naarmate de opstand vorderde en groepen vrije gekleurde burgers zich aansloten bij de opstandige slaafgemaakten, werd het woord “*mulatten*” echter steeds vaker opgenomen. Waar van Schelle in november 1791 nog schreef over de “*ongelukkige Ogé*”, schreef ’t Hoen in maart 1792 al over de “*beruchte Oggé*”; de waardering van vrije gekleurde burgers in de *Courant* lijkt met het vorderen van de opstand te zijn verzuurd.¹¹⁰

¹⁰⁷ Dubois, *Avengers of the New World*, 21.

¹⁰⁸ Ibidem, 52.

¹⁰⁹ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (16 september 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203562:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

¹¹⁰ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (16 maart 1792). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203666:mpeg21:p008> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

IV – Abolitionisme in de Staatsregeling van 1798

Toen de Bataafse Nationale Vergadering op 1 maart 1796 bijeenkwam in Den Haag, werd de democraat en abolitionist Pieter Paulus vrijwel unaniem tot voorzitter gekozen. Hoewel het politieke klimaat gepolariseerd was door de discussie tussen unitarissen en federalisten, leefde de hoop dat deze Vergadering in staat zou zijn om een constitutie in te voeren.¹¹¹ Tot overmaat van ramp kwam Paulus, die om zijn talent werd gewaardeerd bij beide partijen en als een der weinigen consensus kon creëren, onverwacht te overlijden op 17 maart. Hierdoor zouden abolitionistische sentimenten minder aan bod komen in de Vergadering en zou polarisatie het invoeren van een constitutie onmogelijk maken.¹¹²

In dezelfde periode werd het koloniale imperium van de Republiek hervormd; de Staten-Generaal hadden in 1792 de WIC geliquideerd en in 1795 besloten tot de liquidatie van de VOC.¹¹³ De corporatieve organisatiestructuren van deze compagnieën, een hybride vorm tussen bedrijf en staat, werden immers beschouwd als machtsstructuren van het ancien régime. De directie van de VOC werd overgenomen door een Comité dat nieuwe constitutionele kaders voor het Nederlandse kolonialisme zou vaststellen, waarin onder meer Pieter Quint Ondaatje, Wybo Fijnje en Samuel Wiselius zitting hadden.

In december 1796 schreef Wiselius een rapport, waarin stond dat de bezittingen van de compagnieën voortaan beschouwd dienden te worden als integrale onderdelen van een enkele en ondeelbare republiek. Daarnaast werd geadviseerd om de wetgeving in de kolonies en het moederland gelijk te trekken.¹¹⁴ Wiselius stelde echter dat, hoewel het burgerschap van de kolonisten gerespecteerd diende te worden, het toepassen van verlichte principes zonder rekenschap van de specifieke omstandigheden van een kolonie op ramspoed zou uitdraaien. Hij concludeerde dat de rechten en plichten van burgerschap in de kolonies ingeperkt konden worden als de algemene welvaart dat vereiste. “Eén- en ondeelbaarheid” werd dus toegepast op imperiaal beleid.¹¹⁵

In 1797 werd er in de Vergadering gezegd dat het Nederlandse koloniale rijk zich in een kritieke positie bevond. De voormalige stadhouder had vanuit Londen de Nederlandse koloniale autoriteiten bevolen om zich over te geven aan de Britten. Nederlands Guyana, Kaap de Goede Hoop en bijna alle Oost-Indische bezittingen kwamen in Britse handen, terwijl Java, Suriname en de Antillen vooralsnog in Bataafse handen bleven. Daarbij werd

¹¹¹ Schama, *Patriotten en bevrijders*, 297.

¹¹² Den Heijer, *Nederlands Slavernijverleden*, 217.

¹¹³ Koekkoek, ‘Envisioning the Dutch Imperial Nation-State in the Age of Revolutions’, 141.

¹¹⁴ *Ibidem*, 142.

¹¹⁵ *Ibidem*, 143.

handel en communicatie tussen de Republiek en de kolonies nagenoeg onmogelijk gemaakt door de Britse marine. De geopolitieke perspectieven op een Bataafs Imperium gebaseerd op revolutionaire principes waren dus tamelijk miniem.¹¹⁶ Echter, de hoop dat zowel de Oost- als West-Indische bezittingen weer winstgevende kolonies konden worden leefde voort; de grote vraag was hoe dit vorm moest krijgen zonder de compagnieën.¹¹⁷

De Nationale Vergadering besloot in 1797 tot het uitvaardigen van een nieuw comité om het koloniale beleid verder in te kaderen, waarvan Jacob Hendrik Floh de voorzitter werd. Het rapport dat het comité presenteerde op 11 april was de meest uitgebreide theoretische reflectie op het kolonialisme in de achttiende-eeuwse Republiek.¹¹⁸ In het rapport werd benadrukt dat het herdefiniëren van het kolonialisme een controversiële kwestie was; Groot-Brittannië zou de Verenigde Staten hebben verloren door arbitraire tirannie van het moederland, terwijl Frankrijk door een misplaatste toepassing van progressief gedachtegoed op de kolonies de chaos in Saint-Domingue zou hebben veroorzaakt.¹¹⁹ Omdat Frankrijk net als de Republiek onderhevig was aan een republikeinse revolutie, werd het Franse koloniale beleid beschouwd als een belangrijk referentiekader. Er werd in de rapporten van de comité dan ook naar Saint-Domingue gerefereerd om te pleiten tegen het abolitionisme.¹²⁰

Floh presenteerde de handelsgeest van privépersonen als de drijver van het kolonialisme. Het moederland, dat deze privépersonen patenten en rechten verleende, fungeerde als beschermer van de kolonies. Door de rechten van de kolonisten te benadrukken werd arbitraire machtsuitoefening van het moederland verworpen. In ruil daarvoor dienden alle koloniale goederen te worden verkocht in het moederland. Dit contract, zoals Floh het in verlichte terminologie uitdrukte, was de basis van het kolonialisme. De kolonisten konden het contract echter niet unilateraal opheffen; dan zou het een open opstand zijn. Floh stelde dat de staat haar kolonies moest beschermen om glorie na te streven, haar status tussen andere Europese mogendheden te handhaven, en de welvaart en onafhankelijkheid van de staat te bevestigen. De notie van ‘ethisch’ kolonialisme kwam niet voor in het rapport en niet-Nederlandse inwoners van de kolonies werden niet benoemd.¹²¹

¹¹⁶ Ibidem, 139.

¹¹⁷ Ibidem, 140.

¹¹⁸ Ibidem, 144.

¹¹⁹ Nationaal Archief, 2.01.28.01, Inventaris van het archief van het Comité tot de Zaken van de Koloniën en Bezittingen op de Kust van Guineë en in Amerika (1791) 1795-1800 (1805), inv. nr. 80C, Extract-decreet van de Nationale Vergadering, houdende rapport van de representanten Floh. c.s., belast met het ontwerpen van een nader ontwerp van een titel over de koloniën, zooals die in de acte van constitutie zou behoren geplaatst te worden, gedrukt (1797) 8.

¹²⁰ Voor transcripties van de directe verwijzingen naar Saint-Domingue in de besproken rapporten van Floh, zie Appendix, 38.

¹²¹ Koekkoek, ‘Envisioning the Dutch Imperial Nation-State in the Age of Revolutions’, 145.

Er zijn twee belangrijke verschillen tussen de rapporten van Wiselius en Floh. Allereerst conceptualiseerde Floh de kolonies als eigendom van de staat, niet als een onderdeel ervan. Hoewel de relatie tussen kolonie en de staat wederzijds en contractueel was, waren de kolonies ondergeschikt aan de gewesten. Ten tweede stelde Floh dat het koloniale bestuur los moest staan van andere regeringsapparaten, maar dat het ondergeschikt moest zijn aan de wetgevende macht. De kolonies kregen dus niet het recht van representatie in de Nationale Vergadering.¹²² In de extensieve debatten in de Nationale Vergadering die volgden op dit rapport, werd deze these nooit betwist. De belangrijkste kritiek kwam van Pieter Vreede, die een reflectie op het beëindigen van slavernij opgenomen wilde zien in de constitutie. Hij vroeg het comité om terug te gaan naar de tekentafel en een meerderheid in de Nationale Vergadering stemde hiermee in.¹²³

Op 22 mei presenteerde het comité het rapport over de vraag of, en zo ja, in hoeverre, het vernietigen van de slavenhandel opgenomen zou moeten worden in de constitutie. Daarbij werd opnieuw benadrukt dat het een bijzonder gevoelige kwestie betrof; een verkeerde balans tussen principiële overtuigingen en pragmatische staatkunde zou de ondergang van het imperium betekenen. Het rapport richtte zich op twee vragen: of de slavenhandel afgeschaft moest worden, en of het afschaffen hiervan in de constitutie opgenomen zou moeten worden.¹²⁴

Het comité verdedigde de absentie van stellingname over slavernij in het eerste rapport op basis van een aantal argumenten. Allereerst werd het behoud van de kolonies noodzakelijk geacht voor de bloei en welvaart van het moederland en de planters. Deze kolonies zouden niet kunnen functioneren zonder slavenarbeid; er werd geschat dat de verhouding witte tot Zwarte inwoners in de kolonies één tot dertig was. Als de slaafgemaakten zouden worden bevrijd, zou er een enorm arbeidstekort ontstaan. Daarnaast dacht men dat Zwarte mensen geschikter waren om zwaar werk te verrichten in de brandende zon dan witte mensen. Een verbod op slavenarbeid zou landbouw in de kolonies derhalve onmogelijk maken.¹²⁵

Ten tweede zou het contract tussen kolonie en staat worden gebroken. Hierdoor zou de Bataafse Republiek kolonisten kunnen verliezen aan andere Europese grootmachten. Omdat de kolonies noodzakelijk werden geacht voor de welvaart van het imperium, zou dit een

¹²² Ibidem, 146.

¹²³ Ibidem, 145.

¹²⁴ Nationaal Archief, 2.01.01.01, Inventaris van de archieven van de Wetgevende Colleges van de Bataafse Republiek en van het Koninkrijk Holland, 1796-1810, inv.nr. 569, Gedrukte decreten van de Nationale Vergadering, vertegenwoordigende het Volk van Nederland (mei 1797) 362-371, aldaar 362.

¹²⁵ Ibidem, 364.

verdere teloorgang van de economie kunnen betekenen. Dit zou als gevolg kunnen hebben dat koloniale producten onbetaalbaar zouden worden en de levensstandaard zou afnemen.¹²⁶

Ten derde zou de internationale concurrentiepositie van de Republiek in het geding kunnen komen, met name ten opzichte van het Britse Rijk. Zolang de slavernij niet in internationaal verband zou worden afgeschaft, zou de Republiek zichzelf economisch benadelen, zonder dat het aantal slaafgemaakten zou afnemen; Nederlandse slavenmeesters zouden naar een kolonie van een andere Europese grootmacht vertrekken om daar alsnog slavernij te kunnen bedrijven.¹²⁷

Ten vierde was er geen gunstig precedent voor het afschaffen van de slavernij. Hiertoe werd het slavernijbeleid van een aantal Westerse landen onder de loep genomen. In Engeland werd er ijverig voor het abolitionisme gepleit in het parlement, hoewel Pitt het uiteindelijk niet zou hebben afgeschaft om staatkundige redenen. Britse abolitionisten zouden hun denkbeelden op verraderlijke wijze hebben verspreid als valstrik voor andere naties, waarbij er werd vooruitgeblift dat hun populariteit onder vroege Franse Revolutionairen desastreuze gevolgen zou hebben.¹²⁸

De Verenigde Staten werd beschouwd als een belangrijk voorbeeld. Zij zouden lang in slavernij hebben geleefd onder Europese grootmachten en Inheemse Amerikanen. Hoewel zij hadden gestreden om zich uit deze slavernij te bevrijden, bezaten ze zelf een groot aantal Afrikaanse slaafgemaakten. Omdat slavernij noodzakelijk werd geacht voor de landbouwproductie van de nieuwe Verenigde staten, werd de slavernij niet afgeschaft. Integendeel; er werd in 1787 constitutioneel vastgelegd dat de slavernij sowieso zou blijven bestaan tot 1808.¹²⁹

Alleen Frankrijk had de slavernij afgeschaft, wat werd beschouwd als een catastrofale misrekening, ingegeven door onvoorzichtig revolutionair idealisme. Het comité stelde dat het lot van het Franse koloniale rijk staatkundigen kon leren om het direct afschaffen van de slavernij te mijden. De Franse natie en kolonies hadden immers een verschrikkelijke prijs betaald voor een “*ontydige toepassing van algemeene wysgeerige grondbeginselen*”. Een verwijzing naar het door de pers bekend en berucht gemaakte conflict in Saint-Domingue bleek voldoende om dit punt te illustreren.¹³⁰

¹²⁶ Ibidem, 365.

¹²⁷ Ibidem, 366.

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ Ibidem, 368.

¹³⁰ Ibidem.

Het comité benadrukte stellig dat het direct afschaffen van de slavenhandel en het bevrijden van de Zwarte slaafgemaakten zou leiden tot een spoedige verwoesting van de kolonies. Daarnaast werd er nogmaals benadrukt dat het afschaffen van de slavernij in het moederland zonder compensatie voor de koloniale slaveneigenaren opgevat zou worden als tirannieke contractbreuk. De kolonies die waren overgenomen door de Britten zouden niet terug willen komen onder Bataafse vleugels en hun alliantie met de Britten bevestigen. Daarbij vreesde men het mogelijke verlies van slavenkolonies die vooralsnog in Bataafse handen waren.¹³¹

Het niet opnemen van de afschaffing van de slavenhandel in de constitutie betekende echter niet dat dit nooit zou moeten gebeuren; toekomstige wetgevende organen moesten daartoe de capaciteit hebben indien de tijd rijp was. Het slotadvies luidde dan ook om het afschaffen van de slavernij niet op te nemen in de constitutie, maar het over te laten aan een toekomstig wetgevend orgaan.¹³² De Nationale Vergadering nam dit rapport aan met een meerderheid van stemmen.¹³³

De inrichting van het Nederlandse imperium dat het comité opperde werd opgenomen in de constituties die erop volgden. In augustus 1797 legde de Nationale Vergadering een conceptconstitutie voor aan stemgerechtigde burgers middels een referendum. Dit document was een politiek compromis waarmee niemand tevreden was en werd uiteindelijk door een grote meerderheid verworpen.¹³⁴ In 1798 werd er met militaire ondersteuning van het Franse Directoire een staatsgreep gepleegd door radicaal democratische unitarissen. Federalisten werden uit de Nationale Vergadering gezuiverd, het orgaan werd omgedoopt tot de Constituerende Vergadering en zowel opperbevel over de krijgsmachten als buitenlands beleid werden gevestigd in het Uitvoerend Bewind, waarin onder anderen Fijnje en Vreede zitting hadden.¹³⁵

De Staatsregeling van 1798, de eerste Nederlandse grondwet, werd opgesteld en na een instemmend referendum geïmplementeerd. Hoewel radicale democraten volledige vrijheid hadden in het samenstellen van de Staatsregeling, bleven de kolonies staatsbezit in plaats van onderdeel van de staat. Ze werden onderworpen aan de uitvoerende macht in het moederland en kregen geen stem in de wetgevende lichamen. De artikelen met betrekking tot

¹³¹ Ibidem, 368.

¹³² Ibidem, 370.

¹³³ Koekkoek, 'Envisioning the Dutch Imperial Nation-State in the Age of Revolutions', 148.

¹³⁴ Ibidem, 149.

¹³⁵ Schama, *Patriotten En Bevrijders*, 418.

de kolonies bleven zwijgen over de slavernij en de slavenhandel. Verdere specificaties werden overgelaten aan een nieuw verkozen wetgevend lichaam.¹³⁶

Op korte termijn had de constitutionele hervorming van het Nederlandse imperium een gecompliceerde impact op de koloniale praktijk, instituties en bestuursculturen. Deze processen bouwden immers verder op de ervaringen van het koloniale bestuur, het institutionele geheugen, en tot op zekere hoogte voormalig compagniepersoneel. De breuk op papier was dus een stuk radicaler dan in de werkelijkheid. Echter, de conceptie van een koloniaal imperium onder één constitutie, onderhevig aan de soevereiniteit van de staat in het moederland, werd geformuleerd in de Bataafse tijd en zou van kracht blijven in de negentiende eeuw.¹³⁷

¹³⁶ Koekkoek, “Envisioning the Dutch Imperial Nation-State in the Age of Revolutions”, 150.

¹³⁷ *Ibidem*, 151.

Conclusie

Welke invloed had de Bataafse berichtgeving over de Haïtiaanse Revolutie op het abolitionisme? Voor de slavenopstand van 1791 was het perspectief dat de slavernij afgeschaft diende te worden breed gedragen onder ‘verlichte’ revolutionairen. In de Republiek ontstond er een literair abolitionisme dat met name werd geïnspireerd door grotere bewegingen in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Met de intrede van de *Age of Revolutions* en de popularisering van de waarden vrijheid en gelijkheid werd deze discussie relevant binnen de ontluikende patriottenbeweging. Verlichtingsideeën over commercie en kolonialisme fungeerden echter om Westerse superioriteit en slavernij te legitimeren.

Het uitbreken van de Haïtiaanse Revolutie in 1791 deed de gemoederen op het continent hoog opblaazen. In publicaties werd er gediscussieerd over welke Westerse invloed deze opstand zou hebben aangewakkerd. Men leek niet in staat om te bedenken dat de Zwarte slaafgemaakten op eigen kracht in opstand waren gekomen. Hoewel de *Duinkerksche Historische Courant* hier niet immuun voor was, leek Van Schelle relatief goed geïnformeerd over het conflict; hij maakte een duidelijk onderscheid tussen de politieke doelen van vrije gekleurde burgers en Zwarte slaafgemaakten. Waar hij aanvankelijk sympathie had voor het verlangen van vrije burgers naar politieke rechten, kon hij dat niet opbrengen voor het verlangen van slaafgemaakten naar vrijheid. Latere berichtgeving suggereert echter een verslechterende opinie over de vrije gekleurde burgers, die verder doorgetrokken zou worden in het publieke debat in de Republiek. In het Franse parlement wezen progressieve en conservatieve facties naar elkaar; progressieven beschuldigden de planters ervan de opstand te hebben aangewakkerd om met Britse steun een onafhankelijkheidsstrijd te beginnen. Van Schelle had weinig sympathie voor zowel de Britten als de separatistische planters en hun vermeende onafhankelijkheidsstrijd tegen de Franse regering, die de Bataven een vluchthaven en staatsinkomen had geboden. Aan de andere kant beschuldigden conservatieven progressieven ervan hun idealen, die geen plaats zouden hebben in de kolonies, op het eiland te hebben geïntroduceerd en verspreid, waardoor de opstand zou zijn uitgebroken. Hoewel revolutionair taalgebruik door de opstandige slaafgemaakten werd gebruikt om de opstand te legitimeren, beriepen ze zich in eerste instantie voornamelijk op de koning, van wie zij dachten dat hij hun omstandigheden kon verbeteren. Zij eisten aanvankelijk dus niet per definitie een republikeinse omwenteling van de staat, maar eerder een verbetering van hun erbarmelijke situatie. Het perspectief dat de opstand hoofdzakelijk zou zijn veroorzaakt door de introductie van progressief gedachtegoed is dus moeilijk verdedigbaar.

Na de Bataafse omwenteling werd het conflict in Saint-Domingue veelvuldig besproken in publicaties. Doordat de beperkte informatie over het conflict afkomstig was van koloniale ambtenaren en slaveneigenaren, kon het narratief over de Revolutie worden vervormd door ‘verlichte’ conservatieven. Het publieke debat werd daardoor gebaseerd op een aantal onjuistheden. Allereerst geloofde men dat een door idealisme ingegeven Franse afschaffing van de slavernij zou hebben geleid tot de chaos op het eiland, hoewel het feitelijk andersom was. Hoewel de abolitionistische inslag van de commissarissen ongetwijfeld een rol heeft gespeeld in hun beslissing om de slaafgemaakten te bevrijden, was het ook een pragmatische beslissing om de kolonie in handen van de Franse Republiek te houden. Deze nuancering werd echter niet begrepen in de Bataafse Republiek, evenals de chronologie van het conflict; de opstand woedde al drie jaar voordat de slavernij werd afgeschaft. Ook vervaagde de scheidslijn tussen vrije gekleurde burgers en Zwarte slaafgemaakten, waardoor men concludeerde dat Zwarte mensen ongeschikt waren voor het genieten van de rechten en plichten van burgerschap. Deze onjuistheden in het publieke debat ondermijnden het abolitionisme, laat staan sociaal progressieve politiek over het algemeen.

Dit vervormde narratief beïnvloedde het vormingsproces van de Staatsregeling van 1798. In deze periode werd het Nederlandse imperium hervormd; gezien de overtuiging dat de kolonies noodzakelijk waren voor de welvaart van het imperium, de angst voor koloniale opstanden en dreigend verlies van de kolonies aan het Britse Rijk, werd koloniale soevereiniteit ingeperkt ten gunste van onderwerping aan het moederland. De theorie achter het kolonialisme werd geëxpliciteerd in het eerste rapport van Floh. Waar het Nederlandse kolonialisme voorheen was gestoeld op de handelscompagnieën van het ancien régime, werd het nu gebaseerd op een wederzijds contract tussen de staat en privépersonen. Burgeremancipatie op basis van mensenrechten was echter slechts voorbehouden aan witte mensen. Vrede wilde echter een reflectie op het afschaffen van de slavernij opgenomen zien in de constitutie, waarna het comité een tweede rapport uitbracht. Daarin werd tegen de onmiddellijke afschaffing gepleit; het zou landbouw in de kolonies onmogelijk maken waardoor de imperiale economie zou instorten en Nederlandse kolonisten zouden het beschouwen als tirannieke contractbreuk en overlopen naar kolonies van andere Europese grootmachten. Tot slot was er geen gunstig precedent; alleen Frankrijk had de slavernij afgeschaft, wat door de commissie werd beschouwd als een fout vanwege de gebeurtenissen in Saint-Domingue. De adviezen in deze rapporten werden opgevolgd in de Staatsregeling van 1798. Hoewel deze onder toezien oog van radicale democraten werd opgesteld, lijkt de één- en ondeelbaarheid van het Nederlandse koloniale imperium belangrijker te zijn geweest dan

vrijheid en gelijkheid. Hoewel Vreede zich opwierp als abolitionist, bleek hij op de eerste plaats een unitaris.

De Bataafse berichtgeving over de Haïtiaanse revolutie lijkt een minimale impact te hebben gehad op het abolitionisme. Hoewel de berichtgeving een relatief goed beeld gaf van de complexiteit van het conflict, met name met betrekking tot het onderscheid tussen vrije gekleurde burgers en Zwarte slaafgemaakten, vervaagde dit steeds meer met het overlijden van Van Schelle en het vorderen van de opstand. Wellicht speelde deze vroege desillusie over de rechten van vrije gekleurde burgers een rol in de latere verdwijning van de distinctie in het publieke debat. Ondanks het feit dat prominente leden van het Uitvoerend Bewind intimi waren van Van Schelle, bleek een vertroebelde interpretatie van het conflict prominent in de keuze om de slavernij niet af te schaffen bij de constitutionele hervorming van het Nederlandse imperium.

De vraag waarom de Bataafse berichtgeving niet leidde tot een accurater perspectief op de Haïtiaanse Revolutie is hier echter niet mee beantwoord. Aangezien de Bataven relatief goed geïnformeerd leken te zijn in 1791, zou verwacht kunnen worden dat ze anti-revolutionaire conservatieven zouden bekampen in het publieke debat over Saint-Domingue, maar dat lijkt niet het geval te zijn geweest. Gezien het beperkte bronmateriaal waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zou onderzoek naar een groter aantal Bataafse publicaties met betrekking tot Saint-Domingue tussen 1791 en 1797 hier wellicht verheldering kunnen scheppen.

Bibliografie

Primair bronmateriaal

Duinkerksche Historische Courant. Duinkerken, 1791-1792 (Delpher).

Nationaal Archief, 2.01.01.01, Inventaris van de archieven van de Wetgevende Colleges van de Bataafse Republiek en van het Koninkrijk Holland, 1796-1810, inv.nr. 569, Gedrukte decreten van de Nationale Vergadering, vertegenwoordigende het Volk van Nederland (mei 1797) 362-371. Via

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/archief/2.01.01.01/invnr/569/file/NL-HaNA_2.01.01.01_569_0362 (geraadpleegd op 15 augustus 2025).

Nationaal Archief, 2.01.28.01, Inventaris van het archief van het Comité tot de Zaken van de Koloniën en Bezittingen op de Kust van Guinea en in Amerika (1791) 1795-1800 (1805), inv.nr. 80C, Extract-decreet van de Nationale Vergadering, houdende rapport van de representanten Floh. c.s., belast met het ontwerpen van een nader ontwerp van een titel over de koloniën, zoals die in de acte van constitutie zou behoren geplaatst te worden, gedrukt (1797). Via

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/archief/2.01.28.01/invnr/80C/file/NL-HaNA_2.01.28.01_80C_0009 (geraadpleegd op 15 augustus 2025).

Secundaire literatuur

Baartmans, J., *Pieter van Schelle (1749-1792): Veelzijdig en verlicht* (Hilversum 2019).

Broersma, M., 'Nooit meer bladeren? Digitale krantenarchieven als bron', *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 14:2 (2012) 29-55. Via

https://www.rug.nl/staff/m.j.broersma/broersma_nooitmeerbladeren.pdf

(geraadpleegd op 15 augustus 2025).

De Jong, M.J. en Wodnitzky, Y., *Afschaffing van de slavernij. Complexe voorgeschiedenis van een wereldwonder* (Antwerpen 2013).

Den Heijer, H., *Nederlands slavernijverleden. Historische inzichten en het debat nu* (Zutphen 2021).

Dubois, L., *Avengers of the New World: The Story of the Haitian Revolution* (Cambridge, Mass. 2005). Via <http://hdl.handle.net/2027/heb.31944> (geraadpleegd op 15 augustus 2025).

- Dubois, L., 'An Enslaved Enlightenment. Rethinking the Intellectual History of the French Atlantic', *Social History* 31:1 (2006) 1-14. Via <http://www.jstor.org/stable/4287294> (geraadpleegd op 15 augustus 2025).
- Fatah-Black, K., 'Oh Dutchmen, Defer this Catastrophe: The Haitian Revolution and the Decline of Abolitionism in the Netherlands, ca. 1790-1840', *BMGN – Low Countries Historical Review* 139:3 (2024) 69-93. Via <https://doi.org/10.51769/bmgn-1chr.12788> (geraadpleegd op 15 augustus 2025).
- Koekkoek, R., 'Envisioning the Dutch Imperial Nation-State in the Age of Revolutions' in: René Koekkoek, Anne-Isabelle Richard en Arthur Weststeijn eds., *The Dutch Empire between Ideas and Practice, 1600–2000*. Cambridge Imperial and Post-Colonial Studies Series (Cambridge 2024) 135-150. Via https://doi.org/10.1007/978-3-030-27516-7_7 (geraadpleegd op 15 augustus 2025).
- McCusker, J.J., 'The Demise of Distance: The Business Press and the Origins of the Information Revolution in the Early Modern Atlantic World', *The American Historical Review* 110:2 (2005) 295-321. Via <https://doi.org/10.1086/531316>. (geraadpleegd op 15 augustus 2025).
- Schama, S., *Patriotten en bevrijders. Revolutie in de noordelijke Nederlanden, 1780-1813*, vert. G. Groot (4^e druk; Amsterdam 2005).
- Sierhuis, F., 'Republicanism and Slavery in Dutch Intellectual Culture, 1600–1800' in: Joris Oddens, Mart Rutjes en Arthur Weststeijn eds., *Discourses of Decline: Essays on Republicanism in Honor of Wyger R.E. Velema* (Leiden 2022) 53-69. Via <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctv2gjx0m8.9> (geraadpleegd op 15 augustus 2025).

Appendix – Enkele illustratieve bronfragmenten

Voor de enthousiaste lezer die een inzicht wil in het gebruikte bronmateriaal en mijn voorliefde voor wollig achttiende-eeuws taalgebruik deelt, zal ik een aantal relevante bronfragmenten opnemen, waarvoor er in de hoofdtekst spijtig genoeg geen ruimte was. Allereerst het eerste lange bericht over de opstand, dat op 12 september 1791 werd geschreven in Duinkerken en vier dagen later werd opgenomen in de *Courant*. In het bericht reflecteerde de auteur op de oorzaak van de opstand.

“De berichten, die wy uit onze Volkplantingen in de West-Indiën, inzonderheid van Saint Domingue ontvangen, zyn en blyven op den duur allerverontrustendst. Men is ’er woendende, over het Decreet van den 15 Mey;¹³⁸ men raast ’er op de Nationale Vergadering, op de stad Bordeaux, met welke men maar gansch geen doen wil hebben, omdat de Kooplieden van dezelve het ongeluk hebben gehad, van gunstig over het genoemde Decreet te denken, en dit by een Adres aan den dag te leggen. Men spreekt van de schepen, aldaar te huis hoorende, te vernielen; derzelver schippers op te hangen; alle de lieden van eene andere kleur, ter wier behoeven het Decreet gegeven is, te vermoorden; zich van Frankryk losch te scheuren; en de Engelschen in te roepen: kortom, alles is ’er in de uiterste verwarring, en ’er heerscht eene algemeene regeringloosheid. ’Er is geen twyffel aan, of Saint Domingue zal, binnen korten, in eenen staat van openbaren opstand zyn. Ondertusschen is het Decreet noch ongepast, noch onbillyk; en kan den Colonisten, die ’er zoo zeer tegen uitvaren, ook in het minste niet schadelyk zyn. Het betreft vrye lieden, onafhangelijke ingezetenen van een en het zelfde land, die, in ryke bezittingen en het hunne toe te brengen, tot den bloey en welvaart der Colonien, voor de blanken in geen deele onderdoen; die, zoo zy, de mogelijkheid daar zynde, de Colonie met hunne goederen verlieten, dezelve eenen gevoeligen slag zouden toebrengen; en wier eenig ongeluk, wier eenige misdaad is, uit blanken en zwarten, of althans uit ouders van onderscheidene kleur, geteeld te zyn, en hier door alleen van de blanken verschillen. De meerderheid, die de laatstgenoemden boven hun voorwenden, is dus hersenschimmig; het is eene koppigheid, hunne billyke rechten te onthouden, maar zoo moeilijk valt het aan de lieden, gewoon den meester te spelen, aan de door hun onderdrukten eene vryheid toe te staan, waar naar zy zelve met zoo veel drifts haken. Verwonderlyk is het inmiddels, dat de Nationale

¹³⁸ Dit decreet verleende enige rechten aan vrije gekleurde burgers, zie III, 21.

Vergadering tot hier toe blyft marren, met het nemen van gepaste, en vermogende maatregelen, om het gedreigden afval der Coloniën, want deze is het groote doelwit dier muitmakers, voor te komen, en de heilloze oogmerken van die vyanden des Vaderlands, en der Constitutie, by tyds te stuiten. Nog verwonderlyker, dat men blind genoeg blyft, om niet te zien, uit welken hoek eigenlyk die onlusten overwaayen. Reeds voor lang had men dit behooren te begrypen. Het zyn naamlyk de Engelschen, die alomme twist en verwarringen zaayende Engelschen alleen, die deze beroerten stoken: zy, die den voorspoed van Frankryk ten allen tyde met een nydig oog beschouwen; die de gezworen vyanden van dat Ryk zyn, en van onheugelyke tyden af geweest zym; wien het nog gedurig in den krop steekt, dat hunne, met eene billykere reden, tegen hen opgestane, Noord-Amerikaansche Volkplantingen zich, met behulp der Franschen, hebben vrygevochten; en die thans, door eenen gelyksoortigen, maar min rechtvaardigen afval, gaerne wraak namen van die zoo billyk verdiende verongelyking; buiten dat zy daar door deer macht van Frankryk, welks aanstaande grootheid zy voor al duchten, eene gevoelige neep hopen toe te brengen. – Zouden de, zoo zy zich van het Moederland afscheuren, van alle benoodigheden ontbloote, Fransche Volksplanters eenen diergelyken stouten stap wagen durven, zoo zy zich niet met eene geheimlyke hoop gevleid, zoo zy zich niet onder de hand gerugsteund zagen?’¹³⁹

Vervolgens twee fragmenten die de nadruk op het geweld door Zwarte mensen in de berichtgeving illustreren. Het eerste betreft een fragment uit het krantenbericht waarin de redactie een brief van de Franse kapitein Bertier plaatste. Deze brief werd geschreven op 20 januari 1792 in Le Cap en in de Courant opgenomen op 2 April van hetzelfde jaar. Het illustreert de vermeende minderwaardigheid van slaafgemaakten en de prominentie van het geweld dat zij pleegden in de berichtgeving. Het racisme en omschreven geweld in de volgende twee berichten zijn bepaald niet mals, dus een *trigger warning* is gepast.

“Het is den vyanden der constitutie, even zo wel, als den Vrienden der Zwarten, gelukt, hun vergif onder onze ongelukkige slaaven te verspreiden, die, op hunne aanhizing, hunne wooningen hebben verlaaten, na hunne meesters te hebben vermoord, en hunne onderneemingen beslooten hebben, met de geheele vlakte af te

¹³⁹ ‘Frankrijk’, *Duinkerksche Historische Courant* (16 september 1791). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203562:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15-08-2025).

branden. Meer dan 4000 wooningen zyn in den asch gelegd, en het getal der oproerigen loopt op meer dan 100,000 man, zo vrye Zwarten, als lieden van Couleur. De gantsche magt van de Colonie is tegen hen gebruikt; doch het grootst gedeelte van dezelve heeft daar by den dood gevonden. Zy hebben zig verdeeld in verscheiden corps d'armee, hebbende hunne Generaals aan het hoofd, die zig den titel gegeven van Generaals van des Konings legermacht, Lieutenants Generaals en Maarschalken des Camps &c. Volgens het rapport der gevangenen, welke wy in groot getal op hen hebben gemaakt, zeggen zy, dat zy vegten voor den Koning, en tot handhaving van dezelfs rechten. Zy zyn onderrigt van alles, wat 'er in Frankryk omgaat: zij ontvangen alle de decreten van de Nationale Vergadering: zy hebben een vergelyk aan onzen Generaal, even zo wel, als aan de Coloniaale Vergadering voorgesteld; hunne brieven zyn, zeer wel, en zelfs in een verheeven styl, geschreeven, en onderteekend; Jan François, Generaal van 's Konings legermagten, Bianson, Capitein Generaal, en Candide, Majoor Generaal dier zelve magten, alle drie Neger-Slaaven: zy stellen zig in hunne onderhandelingen met de Blanken op eenen gelyken voet met ons: zy raaden denzelven sterk aan, dat zy de wapenen zullen nederleggen, en hen voor de waare beschermers des Konings zullen erkennen. Aan hun hoofd bevinden zig verscheiden Blanken. [...] De Commissarissen, die uit Frankryk zyn gekoomen, hebben voor 14 dagen een mondgesprek gehouden met den Generaal Jan François, die zig naar de aangewezen plaats, tusschen de beiden Campen gelegen, heeft doen escorteeren door een zeer schoon corps cavallerie. Onze Commissarissen hadden een geleide van 120 Dragonders; de armée der Zwarten stond op de hoogtens by order van bataille; hun getal was ontelbaar; zy waren allen by uitstek wel gewapend. De zogenaamde Generaal verliet zyn Camp in een pragtig rydtuig, bespannen met zes schoone paarden. Toen hy onze voorhoede tot op den afstand van een kanonschot was genaderd, stapte hy uit het rydtuig en beklom een zeer fraai paard. Hy was gekleed in een groen kleed, met goud geborduurd, en welks knopen van massief goud waren; hy had het ordens teeken van den H. Lodewyk en twee Generaals epaulettes; hy stapte van het paard, om met de Commissarissen te spreken, welke hy om gratie vraagde voor eene zyner vrouwen, welke men in eenen uitval had gevangen genoomen, en nog gevangen houd. Hy eindigde de conferentie met de belofte van den volgenden dag alle de Blanken op vrye voeten te zullen stellen, welke hy in zyn camp had, ten getale van omtrent 500, zoo mannen als vrouwen. Maar het schynt, dat hy zig niet haast, om zyne belofte te volbrengen; want zedert dien syd heeft hy niet meer dan 12 Blanken

uitgeleverd, en de monsters, die onder zyne orders staan, gaan voort met moorden en branden. De wreedheden, welke zy gepleegd hebben, zyn ongeloofelyk: de Blanke Vrouwen die in hun handen zyn gevallen, hebben alle barbaarschheden moeten ondergaan, welke met eenige mogelykheid zyn uittedenken; zy deeden dezelve geheel naakt ontkleeden, wanneer zy haar dwongen, om hunne zwarte Vrouwen te dienen, terwyl de minste fouten er met twee of drie honderd zweepslagen gestraft wierden; zy deeden andere ongelukkige slagtoffers dienen tot boeting hunner snoode lusten, waar na zy dezelve ombragten. Men heeft lyken van Blanken gevonden, die tusschen twee planken gebonden, en vervolgens in vier stukken gezaagd waren; anderen waren levendig gevild; aan deezzen had men eene insnyding in het vel gedaan, waar na men hen had doen opgeblaazen, even zo als de slagters de kalven doen, Zommigen zyn geempaleerd; aan anderen heeft men de voeten afgezet, waar na men hen, met zweepslagen, heeft gedwongen, om op de stompen te gaan. Om kort te gaan, ik zou geen einde vinden, wanneer ik alle de wreedheden wilde beschryven, die deeze onmenschen hebben gepleegd.”¹⁴⁰

Het tweede betreft een bericht van geweld van de vrije gekleurde burgers tegenover witte mensen, dat de dag na het vorige bericht werd opgenomen. In het bericht werd geschreven dat het nieuws van de komst van Franse troepen tussen januari en maart de vrije gekleurde burgers zouden hebben aangezet tot geweld.

“De tijding van de aankomst dezer troepen en de bewustheid dat deeze nog van andere stonden gevolgd te worden, hadden de lieden van couleur aangezet, om in eens een eind te maaken van de Colonie. [...] Te Port au Prince, welke stad door de Mulatten geblokkeerd was, hadden de Blanken eenen uitval gedaan onder aanvoering van den Heer Caradeux, met een zo goed gevolg, dat de Mulatten waren op de vlugt geslagen met een verlies van 300 man, en de Blanken zig verzeekerd hadden van de bronnen van Marquissant, welke de stad van water voorzien. [...] In het Zuidergedeelte hadden de Mulatten naauwlijks de tyding van de aankomst der Fransche troepen ontvangen, of zy hadden hunne ontwerpen ter uitvoer gebragt. [...] De wreedheden welke in het Zuiderdeel van Jeremie af tot Jamel toe, zyn gepleegd, zyn zeer schreeuwende. – Te klein Goaye had een zekere Renaud zig, aan het hoofd der

¹⁴⁰ ‘West-Indiën’, *Duinkerksche Historische Courant* (2 april 1792). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203676:mpeg21:p001> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

Mulatten gesteld hebbende, 37 Blanken in de gevangenis laten zetten. Op de tyding van de aankomst der Fransche troepen had hy hen twee aan twee laten doodschieten. Na de lyken in een gragt te hebben laten werpen, had hy de beestagtigheid gehad, van op dezelve de amnestie te laten afkondigen, welke door de Commmissarissen civiel was geproclameerd. Te Port à Piment hadden de Mulatten een Camp overrompeld van omtrent 120 Blanken, zoo mannen, vrouwen als kinderen, van welke twee derde deelen waren vermoord. De Canoe, waar in de vrouwen zig met de kinderen wilden bergen, was door hen door een canonschot in den grond geboord, zoo dat zy allen waren verdronken. Te Cayemittes hadden de Mulatten zig gelaaten, zig in allen ernst met de Blanken te verdragen. In eenen nagt hebben zy dezelve alle ten getal van 33 verraaderlyk vermoord. Wat het Noorder deel van St. Domingo betreft, de stad der Caap hield zig alleen op de defensive, durvende niemand zig buiten de stad begeeven, om eenige groentens of anderen voorraad te hallen. De pooging der Negers, om het kruid-Magazyn in brand te steeken, was mislukt; 200 Negers hadden 'er den hals bij ingeschoten. Indien zy gelukt had, zou de geheele stad in de lugt zyn gevloogen. De Heer Tousard was in het Fort Dauphin geretireerd met alle de Blanken, welke aan den moord te Maribaroux, Ouanaminthe en het Quartier Daupthin waren ontsnapt. Men had hem van de Caap het Fregat la Prudente toegezonden, om de blanken te bergen, indien zyn retranchement door de Mulatten wierd geforceerd."¹⁴¹

Tot slot directe referenties naar Saint-Domingue in de rapporten die de hervormingen van het Nederlandse imperialisme vormgaven. In het eerste rapport Floh, dat de nieuwe kaders van het Nederlandse imperialisme uiteenzette, werd het imperiale beleid van andere Europese koloniale machten vergeleken. Het rapport achtte het Britse koloniale beleid voorafgaand aan de Amerikaanse revolutie ontoereikend door arbitraire tirannie van het moederland,

“terwyl de Fransche Natie in den ochtendstond haarer Revolutie, geheel verhit door de betoverende en begochelende denkbeelden van algemeene vryheid en gelykheid van rechten, door eene verkeerde en ontydige toepassing derzelve [...] door het afkondigen dezer algemeene wysgeerige grondbeginzelen in haarer afgelegene en uitgebreide Volkplantingen, wel ras aanleiding gaf tot het vernietigen van alle Maatschappelyke orde in dezelve, tot het verwekken van den ontzettendsten opstand,

¹⁴¹ 'Frankrijk', *Duinkerksche Historische Courant* (3 april 1792). Via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010203677:mpeg21:p004> (geraadpleegd 15 augustus 2025).

het pleegen der gruwelykste yselykheden, en eindelyk tot het verwoesten en omkeeren der schoonste bezittingen, in de jammerlykste puinhoopen en akeligste wildernissen, iets; waar van het zo deerlyk geteisterd St. Domingo ten duidelyksten, doch tevens ten ontzettendsten bewyze kan verstreken.”¹⁴²

In het rapport dat reflecteerde op het al dan niet opnemen van het beëindigen van de slavernij in de constitutie, was Saint-Domingue tevens een belangrijk referentiepunt. Slechts een korte verwijzing naar het welbekende en beruchte conflict bleek voldoende om de Franse afschaffing van de slavernij te bekritisieren;

“Uwe Gecommitteerden laten liefst het gordyn vallen voor de yselykheden welke deze toneelen hebben opgeleverd, te meer, dewyl de rampen van St. Domingo, door den druk gemeen gemaakt, tot genoegzaam onderrigt en waarschouwing voor een iegelyk kunnen verstreken.”¹⁴³

¹⁴² Nationaal Archief, Extract-decreet van de Nationale Vergadering, houdende rapport van de representanten Floh. c.s., 8.

¹⁴³ Nationaal Archief, Gedrukte decreten van de Nationale Vergadering, vertegenwoordigende het Volk van Nederland (mei 1797), 368.